

Милан Андрић

Ликовна култура 4

Уџбеник за четврти разред основне школе

ЛИКОВНА КУЛТУРА 4

Уџбеник за четврти разред основне школе

Редакција Фондације „Алек Кавчић“

Аутор Милан Андрић

Рецензенти доцент Дамјан Мартиновић, Академија класичног сликарства, Београд

Биљана Мицковић Миловановић, ОШ „Браћа Јерковић“, Београд

Бојана Николић, ОШ „Лазар Саватић“, Земун

Главни уредник Крста Поповски

Уредник Милана Поучки

Извори фотографија Shutterstock, wikipedia.org, commons.wikimedia.org, creativecommons.org (лиценца са слободну документацију), metmuseum.org

Приватна архива аутора

Народни музеј Србије у Београду

Генерације ученика ОШ „Иво Андрић“ у Београду

Дамјан Мартиновић, Кућион, 2018, уље на платну, 80x60 цм

Илустрације Горан Витановић

Лектура и коректура Милана Поучки

Ликовни уредник Слађана Николић

Дизајн и прелом Слађана Николић

У овом уџбенику коришћене су репродукције радова ученика ОШ „Иво Андрић“. Нисмо успели да сазнамо имена аутора и били бисмо захвални свима који би могли да нас обавесте о њима како би илустрације у уџбенику биле потписане.

Издавач АрхиКњига д. о. о.
Љубостињска 2, Београд

За издавача Оливер Кавчић

Штампа Штампарија Дунав, Земун

Тираж 20.000

Прво издање, 2023.

ISBN 978-86-6130-036-3

CIP - Каталогизација у публикацији
Народна библиотека Србије, Београд

37.016:73/76(075.2)

АНДРИЋ, Милан, 1981-

Ликовна култура 4 : уџбеник за четврти разред основне школе / Милан Андрић ; [илустрације Горан Витановић]. - 1. изд. - Београд : АрхиКњига, 2023 (Земун : Дунав). - 108 стр. : илустр. ; 29 см

Тираж 20.000. - Решења тестова: стр. 103-105. -
Појмовник: стр. 106-108. - Библиографија: стр. 108.

ISBN 978-86-6130-036-3

COBISS.SR-ID 133400585

Министарство просвете, науке и технолошког развоја Републике Србије одобрило је овај уџбеник за употребу у школама решењем број: 650-02-00186/2023-07 од 24. 11. 2023. године.

Реч аутора

Драги четвртаци,

Добро дошли у свет ликовних уметности!

Овај уџбеник ће вам помоћи да се упознавате са различитим техникама које уметници користе када стварају ликовна дела. На тај начин ћете их боље разумети. Такође, све што научите, можете да примените у свом раду. Ликовне технике су узбудљиве и јединствене и њиховом истраживању нема краја.

Схватићете да је креативно путовање кроз свет уметности један од најлепших излета на који можете да кренете док откривате свој начин изражавања.

Аутор

Водич кроз уџбеник

Кључне речи – најзначајнији појмови које је потребно запамитити

Питања за уочавање, размишљање и закључивање

Научили смо из ликовне културе – понављање претходно стечених знања

Повежи знања из ликовне културе са другим предметима

Занимљивости – интересантне информације из света уметности

Задатак за примену стеченог знања

Кључни речи
• композиција
• ликовни елементи

Композиција

Научи си о ликовним елементима

- Композиција је:
 - геометријска фигура;
 - слична на дугу наше ламљицу;
 - целина коју је створио уметник.
- Другим речима тако што ће на цртама написати слова и ће најбоље ју како би тврдња била точна.
- Распоред, а... на ликовном делију је композиција.
- Потпуни прави и горни навишица у ликовним елементима о којема си учео/ла из ликовне културе до сада.

Ликовни елементи

Композиција у уметности је распоред ликовних елемената који уметник ствара на основу својих идеја или осећаја.

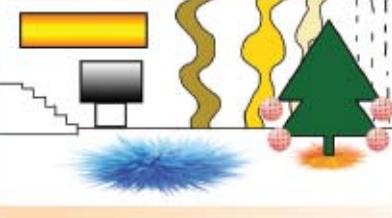
Побољши знања

У првом разреду на математике говорило се о скуповима и тада је речено да је скуп један део скупа (целина). Скупу се сећа да се и музичка композиција састоји из више различитих елемената, као што су мелодија и ритам, који заједно звуче као једна целина. Погуђај да се сазна композиција која су слушана на часовима музичке културе у претходним разредима.

У ликовној уметности уметници стварају композиције испреплетујући ликовне елементе на ликовним деловима. Свако ликовно дело се састоји од делова који се називају ликовни елементи. У њима убрајају линије, облици, боје, текстуре и светлост. О светлости најважнији елемент у композицији је сама распоред.

Линија облик боја текстура светлост

- Посматрај следећи пример композиције и уочи ликовне елементе који су у складу са распоредом.
- Пратији и имај си ликовне елементе који су највећи у овој следећој композицији.

Распоред ликовних елемента на ликовном делу називају композицију не сматрајте га тврдњом. Оређеним распоредом посебните елементи уметник може да пренесе поглед посматрача на велике делове слике. Такође, ликовним композицијама уметник може да пренесе неку поруку и да на тај начин утиче на посматрача.

Сазнај више – садржај за радознале ученике

Занимљивости

У средњем веку издавао се вестник о животу и смрти хуманиста Јарка од Бендерсбергског бенда који је постојао у Баду сутра замкалих и као огромно скопље које је укравезило села, са застрављујућим сматрајима. Отис све знатије дошло је до немачког умника Альбрехта Дирера који је изразио и први артиљеријски корсар. Иако је па некада највећи, примио је на артиљеријски корсар његове касе, обећаје и све тајајућа која је могло да замеси и чуђије се о њему.

Тешотин

Пријатељ се изгледа не воли школску, а затим је замисли у облику по жели. Радијеси његов кипаца мора да буде њена текстура. Помоћу уљеног штапића, папиру из блока бр. 5, нацртај анатомију школске. Потруди се да представиш њену текстуру. Подсјек се различим врстама пигмента користи мозаика да прикажеш текстуру. За бришење уљене корице користи памучну кртицу. Заврши сада остави наставнику који ће рад заштити како се уљем не би оштетио и обрасао.

Материјал за рад: уљене алатић и папир из блока бр. 5. Прибор за рад: памучна кртица.

Ликовна материјала и технике

Уљем је цртежи материјал који се добија скогравирањем штапића дрвета. Користи се још у првобитији за цртање на вгловима леђина. Врло је мекан и обично се користи на папир хране више текстуре. Намењен је мозаици и макети и новим маладим линијама и светлостима тројним прстима или крпом.

Музеји у Србији

Кључне речи
• Народни музеј Србије у Београду
• Музеј града Новог Сада
• Народни музеј у Гроцкој

Народни музеј у Београду

Садоји више

Пратији интернет, наји сајт Народног музеја Србије и сајци нешто више о њему.

Од истакнутих дела која се чувају у Народном музеју Србије издваја се Аутопортрет Катарина Јовановић (1811–1882). Реч је о једној од најзначајнијих српских сликарки која је постала прва жена чланница Српског ученог друштва.

Катарина Јовановић, Аутопортрет, 1811.

Катарина Јовановић, Аутопортрет, 1811.

Ликовни материјали и технике служе да те упознају са начинима на које је могуће створити слику

Непознате речи – објашњења нових појмова

Археолошка налазишта у Србији

Многа бројна место у Србији представљају вредан извор информација о нашеј давној прошности. Не вима супротично остаци грађевина, насеља, гробница и других предмета који сведоче о култури и обичајима нашех предака. Научни дисциплинарски користи ове археолошке налазиште, археологија, прouчишава физичке остаткове пурдог делатности нашех се археологија.

Историјски и културни елементи који су остали од првих култура и цивилизације ствараним на налазиштима крејемо археолошко налазиште. Не подручју Србије има доста археолошких налазишта, а најзначајнија су Лепенски Вир и Винча.

Ребалка скулптура
са камином,
Лепенски Вир

Лепенски Вир је археолошко налазиште које се налази у Торонтелу кимуру и облици Дунава. Смештено је у оквиру Населничког парка Бердак у близини Донета Милановца. На овом месту пронађени су остаци грађевина, предмети и римичке скулптуре од камена, а он је један изузетно значајан за разумевање заната и културе праисторијских људи.

По блоку уџбена

У летом разреду 5. ће из историје учећи о првостарој – раздобљу које сведочи о првим пурдом заједница и животу човека. Овај временски период почње појавом првог човека, а заврши се са отварањем писма.

Пронађено у огради
насеља, Лепенски Вир

66

Ликовни тест

1. Сцена је:

- а) текст који описује неку радњу;
- б) простор где се одражавају предмети, концепти, снимаку филмова и телевизијских програма (киносје, серије, реклами, музичком спотовим и сл.);
- в) ситуација на улицама у којој учесници најчешће дају пешака.

Задужени слово испред тачног одговора.

2. Напиште бар два речника између једнога и другога.

3. Помоћи списак захтевајући људи који учествују у креирању сцена, па у потпуности напишите њихове назнаке.

Осмишљава и пише музичку за сценско дело.	
Осмишљава костиме плутцима, прилагођене љикову улуни.	
Осмишљава наглаш сцене (сценографију) и сарађује са свим члановима тима.	
Креира кораке и покрете за игру и плас на сцену.	

Ликовни тест за проверу усвојеног градива

Усмеравање на ликовни подстицај – број странице на којој се налази подстицај за задатак

Мој фрескобојни грб

Замигл и разновиш у средњем веку и да скреј, краљице и велиможе. Осмисли и напиши грб за своје краљеву и симбол који ће садржавати. Најбољи грб оловком напиши на блоку бр. 5. Потруди се да буде што већи. Обоји га фломастерима, а негову контуру линију истакни једном црном линијом. Испод грба маказама по контуру линији и захвти га на картон. Потом исечи картон маказама по контуру линији и добијеш грб који можеш да скрејеш на ћид.

Материјал за рад: папир из блока бр. 5, оловка са отзнаком №8; фломастери и картон.

Прибор за рад: маказе и лептак за папир.

Осим грба и заставе, **печат** је још један од начина распознавања и ауторитета и споразумевања. Употребљава се од најраније цивилизација до данас. Некада су га користили владари и државне установе, а династије користе разне фирме, клубови, удружења итд. Служи као последње организације даје документ који је издаша направљан.

На следећем примеру приказана је употреба печата за потврду тачности и исправности документа утиховима у восак.

• Захтјуј сарсу смршаш да је добро користити са касам печат?

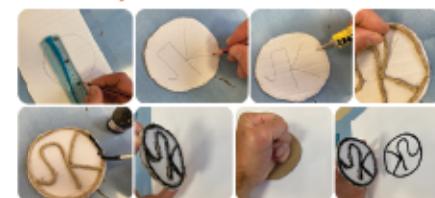
Раније се скрађивало разне камене и отисковивим у глинам, а касније од метала, дрвета и других материјала. Може се отисквати на папиру помоћу мастила или утиховима у восак. Печат може да садржи симбол грба или знака неке организације, име нације и основне податке.

62

Ликовни задатак: Мој фрескобојни грб

Ликовни задатак: Мој печат

Ликовни подстицаји – кратка упутства или ликовни предлоци за извођење личног рада

101

КОМПОЗИЦИЈА

Композиција.....	8
Композиција линија, облика и боја	11
Положај елемената у композицији	20
Текстура у композицији	27
Светлина у композицији.....	35
<i>Ликовни ћесћ.....</i>	45

СПОРАЗУМЕВАЊЕ

Визуелно споразумевање	48
Знак, симбол и пиктограм	51
Грб	58
Визуелно споразумевање сликом	64
<i>Ликовни ћесћ.....</i>	67

СЦЕНА

Сцена.....	70
Припрема сцене.....	72
Сценографија	73
Специјални ефекти на сцени	76
<i>Ликовни ћесћ.....</i>	79

НАСЛЕЂЕ

Споменици природе у Србији	82
Споменици културе у Србији	84
Археолошка налазишта у Србији	86
Манастири у Србији	88
Музеји у Србији	91
<i>Ликовни ћесћ</i>	95

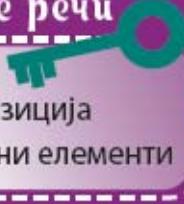
ЛИКОВНИ ПОДСТИЦАЈИ

98

Решења тестова.....	103
Појмовник	106
Литература.....	108

Композиција

- композиција
- ликовни елементи

Композиција

Научили смо из ликовне културе

1. Композиција је:

- геометријска фигура;
- планина на југу наше земље;
- целина коју је створио уметник.

Заокружи слово испред тачног одговора.

2. Допуни реченицу тако што ћеш на цртама написати слова која недостају како би тврђња била тачна.

Распоред л _____ е _____ на ликовном делу је композиција.

3. Попуни празна поља називима ликовних елемената о којима си учио/-ла из ликовне културе до сада.

Ликовни
елементи

Композиција у уметности је распоред елемената који уметник ствара на основу својих идеја или осећања.

Побежи знања

У првом разреду из математике говорило се о скуповима и тада је речено да је елемент део скупа (целине). Сигурно се сећаш да се и музичка композиција састоји из више различитих елемената, као што су мелодија и ритам, који заједно звуче као једна целина. Покушај да се сетиш композиција које су слушане на часовима музичке културе у претходним разредима.

У ликовној уметности уметници стварају композиције распоређујући ликовне елементе на ликовним делима. Свако ликовно дело се састоји од делова који се називају **ликовни елементи**. У њих убрајамо: линију, облик, боју, текстуру и светлину. О светлинини као ликовном елементу учићеш у овом разреду.

линија

облик

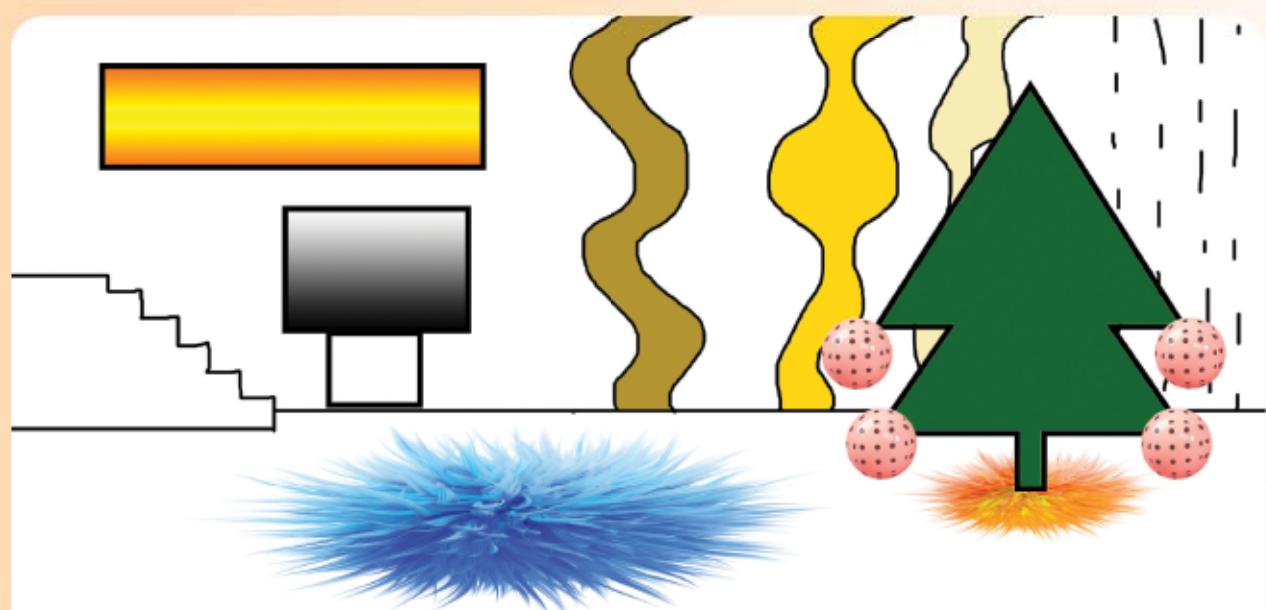
боја

текстура

светлина

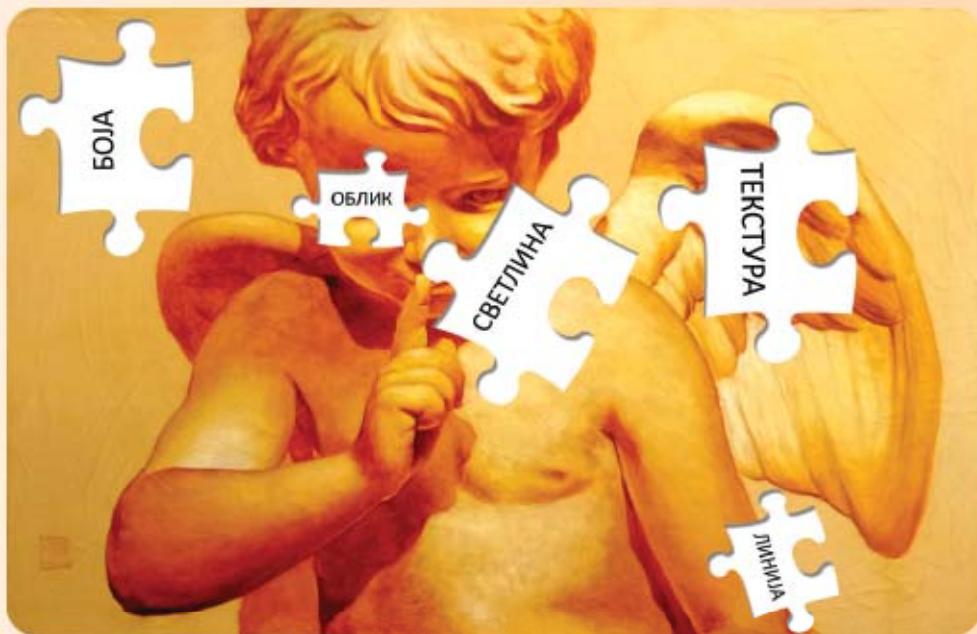
- Посматрај следећи пример композиције и уочи ликовне елементе који су у оквиру ње распоређени.
- Препознај и именуј све ликовне елементе који се налазе у оквиру следеће композиције.

Распоред ликовних елемената на ликовном делу има значајан утицај на онога ко га посматра. Одређеним распоредом поменутих елемената уметник може да привуче поглед посматрача на жељени део слике. Такође, ликовном композицијом уметник може да пренесе неку поруку и да и на тај начин утиче на осећања посматрача.

- На следећем примеру уметничког дела уочи ликовне елементе који недостају.
- Покушај да замислиш целу слику са свим деловима убаченим на одговарајућа места.
- Покажи места на слици на којима још можеш да уочиш ове ликовне елементе.

Дамјан Мартиновић, Купидон, 2018.

Задатак

На часовима музичке културе у четвртом разреду слушаћеш много-бројне композиције. Изабери једну која ти се највише допада, саслушај је поново и размисли каква осећања преноси. Док слушаш одабрану мелодију, насликај композицију коју замишљаш. Употреби ликовне елементе о којима је говорено и распореди их на свом раду, на папиру из блока бр. 5, тако да изразиш своје утиске.

Моја композиција

Материјал за рад: папир из блока бр. 5 и суви пастел.

Ликовни материјали и технике

Суви пастел је сликарски материјал којим се лако може постићи мекан и нежан изглед линија и светлина. То се постиже трљањем прстима или крпом, а боје могу да се мешају размазивањем на подлози.

Композиција линија, облика и боја

Кључне речи

- контурна линија
- цртање светлом

Научили смо из ликовне културе

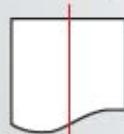
1. Линија је:

- a) распоред ликовних елемената; 6) основни ликовни елемент.

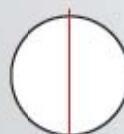
Заокружи слово испред тачног одговора.

2. Посматрај примере и подсети се за које облике кажемо да су симетрични.
Повежи тачан одговор са сликом на којој је представљен одређен облик.

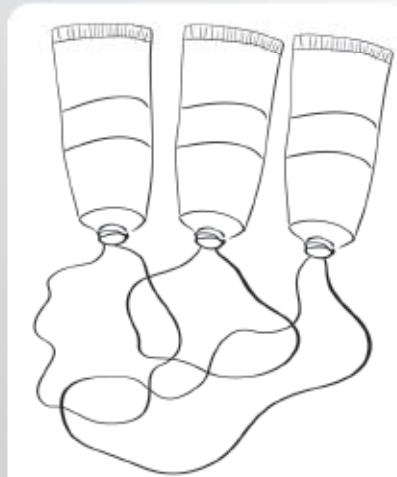
правилан облик

неправилан облик

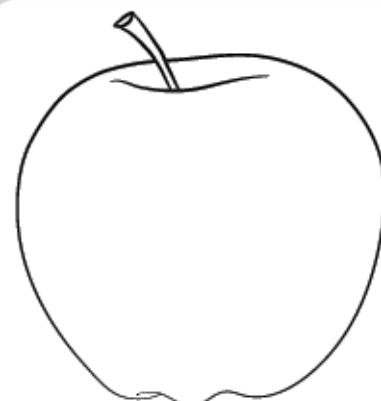

3. Обој цртеж основним и изведенним бојама тако што ћеш тубе и боје обојити основним бојама, а делове који се мешају одговарајућим изведенним бојама.

4. Које су топле, а које хладне боје?

Први цртеж **обој** топлим, а други хладним бојама.

Посматрајући простор који нас окружује, често несвесно, уочавамо мноштво разних замишљених линија. Многе линије препознајемо као облике предмета или као додир две површине. Линија која означава спољашњу ивицу предмета и може да га издвоји из простора назива се **контурна линија**. Осим линија и облика, наше око стално уочава боје.

- На следећем примеру уочи облике и њихове контурне линије.
- На ком облику препознајеш боју?

Композиција је целина коју ствара уметник. Међутим, распоред линија, облика и боја које уочавамо и препознајемо у простору који нас окружује можемо замишљати као композицију.

- Који пример приказује унутрашњи, а који спољашњи простор?
- Које врсте линија су обележене?
- Које још линије, осим обележених, можеш да уочиш на овим примерима?
- На којим облицима још може да се исцрта контурна линија?
- Именуј боје које уочаваш и кажи своје мишљење због чега је важан распоред боја у унутрашњем простору.
- Шта мислиш, које годишње доба је приказано у спољашњем простору? На основу чега то закључујеш? Зашто?

- Објасни своје мишљење о томе колико и због чега је важан распоред предмета у соби.
- Фломастером обележи линије које уочаваш на следећој слици.
- Нацртај контурне линије предмета чији облик препознајеш.
- Хладним бојама обоји зидове и под простора, а топлим бојама предмете и намештај у простору.

Занимљивости

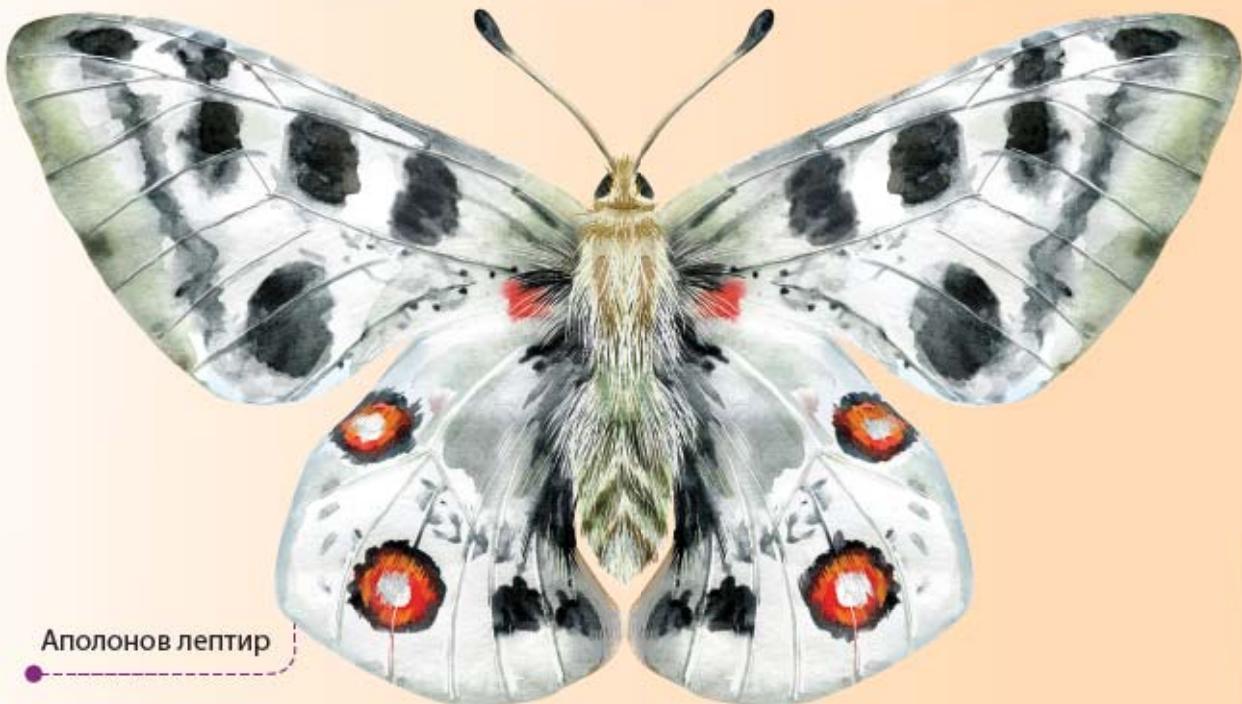
Осмишљавањем, планирањем и пројективањем зграда, као и унутрашњег и спољашњег простора бави се архитекта. Архитекта **Антони Гауди**, који је живео и стварао у Барселони, инспирацију за своје грађевине проналазио је у природи. У својим делима комбиновао је различите материјале помоћу којих је градио бајковите композиције линија, боја и облика. На његовим грађевинама препознајемо изглед бильака, таласа, крљушти, морских алги, школки, животиња итд.

Антони Гауди,
Кућа Батљо,
Барселона,
Шпанија,
1905–1907.

- Посматрај шаре на крилима Аполоновог лептира које могу да подсећају на композицију.
- На које познате облике те подсећа изглед ових шара?
- Где све можеш да препознаш замишљене линије?
- Уколико би желео/-ла да насликаш овог лептира, који би још ликовни елемент требало да користиш?

Аполонов лептир

Побежи знња

У четвртом разреду из природе и друштва учићеш о ретким и угроженим врстама биљака и животиња на територији Републике Србије. Једна од ретких и угрожених врста животиња која је заштићена посебним прописима Републике Србије је Аполонов лептир. Он живи на простору где су претежно ниска трава и стене. Тешко га је уочити, јер се веома добро уклапа у околину захваљујући шарама на крилима.

Уколико бисмо желели да прикажемо неки простор на ликовном делу, можемо да користимо исти распоред линија, облика и боја које уочавамо, али можемо направити и другачији распоред и креирати сопствену композицију.

Многи уметници су, распоређујући линије, облике и боје на различите начине стварали веома занимљиве композиције.

- Посматрај следеће примере уметничких дела и уочи распоред линија, облика и боја.
- Која композиција ти се више допада и због чега?
- На којој композицији ти је распоред линија, боја и облика занимљивији?
- Шта мислиш, на који начин је могуће линије, боје и облике још распоредити да би композиција била занимљива посматрачу?

Бен Бен, *Мртва природа*, 1941.

Василиј Кандински, *Плави сегмент*, 1921.

Пјер Огист Реноар, *Море и стене*, 1885.

Винсент ван Гог, *Звездана ноћ*, 1899.

- Посматрај понуђене облике и линије, а затим у празном простору за цртање фломастером нацртај неке од изабраних.
- Распореди облике на онај начин за који сматраш да би био најбољи да твоја композиција буде занимљива оку посматрача.
- Обој целу композицију фломастерима распоређујући топле и хладне боје.

У природи разне светлосне појаве можемо опажати као линије, облике и боје. Блесак муње, појава дуге или исијавање светlostи на Северном или Јужном полу стварају призоре који нас могу подсећати на занимљиве композиције.

- Посматрај следеће примере, па кажи која ти је светлосна појава најзанимљивија и због чега.

Поларна светлост

Блесак муње

Појава дуге

- У празном простору дрвеним бојицама прикажи свој доживљај једне од светлосних појава са претходних примера.

Занимљивост светлосних појава огледа се у томе што су оне привремене, али уз помоћ фото-апарата можемо забележити тренутак када су оне видљиве. Уметници су често користили фото-апарат како би забележили светлосне појаве које су сами креирали. Тако је настала идеја за **цртање светлом**. Шпански уметник **Пабло Пикасо** познат је по својим светлосним цртежима.

Цртеж светлом уметници изводе у простору покретима рuke, држећи укључену лампицу док их неко фотографише. У данашње време постоје посебне савремене оловке за цртање светлом (*LED Light Drawing Pens*). Цртеж који тако настаје је привремен, али на фотографијама могу да се примете линије које су уметници створили.

Посматрај следеће примере цртежа светлом.

- Које ликовне елементе препознајеш на овим цртежима?
- На које познате облике те подсећају ови цртежи?

Цртање светлом

Задатак

98

Замисли живот мрава којима је животна средина висока трава, биљке, цвеће и границице. На листу из блока бр. 5 нацртај њихово животно окружење различитим врстама линија користећи туш и перо. Рапортируји линије, облике и боје тако да створиш занимљиву композицију.

У мрављем свету

Материјал за рад: папир из блока бр. 5 и тушеви у боји.

Прибор за рад: посуда за воду и перо за цртање.

Напомена:

Перо за цртање има оштар врх, па приликом цртања не сме да се притиска снажно како не би дошло до цепања папира. Тушем треба опрезно руковати и пажљиво држати бочицу како се не би преврнула, а туш просуо по одећи, папиру, столу итд. После цртања перо је потребно опрати водом како се туш не би осушио и онемогућио његово поновно коришћење.

Ликовни материјали и технике

Туш је течан цртачки материјал мале густине којим могу да се прикажу разливене линије. Светлине се постижу разређивањем туша у води. Прибор за цртање тушем може бити перо за цртање или четка. Обично је туш црн, па се на цртежу могу постићи изразито црне површине и контрасти.

Задатак

Подсети се облика различитих плодова који се припремају за зимницу. Верно нацртај њихове облике на шеми тегле која се налази у *Подстицајима* на крају уџбеника. За цртање користи графитне оловке. На крају свој рад обој дрвеним бојицама. Распореди линије, облике и боје, тако да створиш занимљиву композицију.

Зимница

98

Материјал за рад: папир из блока бр. 5, графитне оловке и дрвене бојице.

Задатак

Јесен је годишње доба када можемо да уочимо мноштво боја у природи, па често кажу и да је баш тада природа најлепша. Током јесени, лишће на дрвећу мења боју. Подсети се или посматрај природу која се налази у окружењу твоје школе. Насликај оно што видиш и уочаваш. Распореди у свом раду облике, линије и боје којима је јесен оплеменила стабла дрвећа, тако да створиш занимљиву композицију.

Природа у јесен

98

Материјал за рад: папир из блока бр. 5 и водене боје.

Прибор за рад: посуда за воду, палета и четкице разних ширина.

Ликовни материјали и технике

Акварел је сликарска техника која се изводи воденим бојама. Водене боје су сликарски материјал у чврстом или течном стању. Светлије боје постижу се разређивањем боје у води, а често се за најсветлије делове оставља белина папира. У овој техници линије, светлине и текстуре добијају се разливањем боја на подлоги чија површина прво може да се прекрије танким слојем воде.

Кључне речи

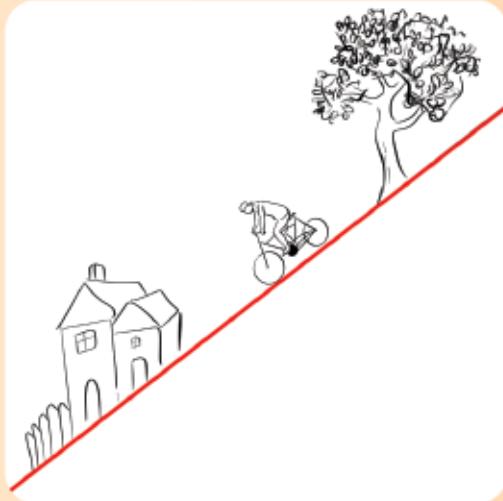
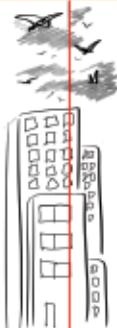
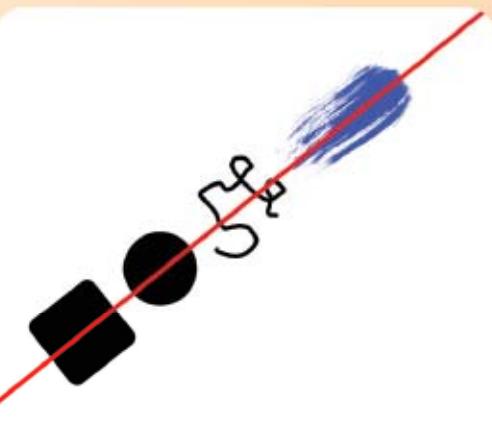
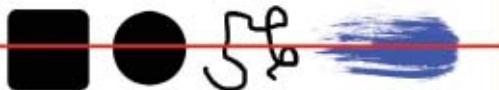
- линија хоризонта
- три плана

Положај елемената у композицији

Када стварамо композицију, ликовне елементе можемо распоредити тако што их постављамо у **хоризонталан, вертикалан** или **дијагоналан** положај.

- Уочи на следећим примерима положаје у којима се налазе облици.

Наведена три положаја уметници често користе у својим ликовним композицијама.

- Посматрај следеће примере уметничких дела и препознај у које положаје су уметници распоредили облике. На предвиђеним линијама, поред броја који означава слику, напиши један од одговора: хоризонталан, вертикалан или дијагоналан.

1

Едгар Дега, *Плесачице вежбају на шипци*, 1877.

2

Едуар Мане, *Божур*, 1864–1865.

3

Леонардо да Винчи,
Тајна вечера,
1495–1498.

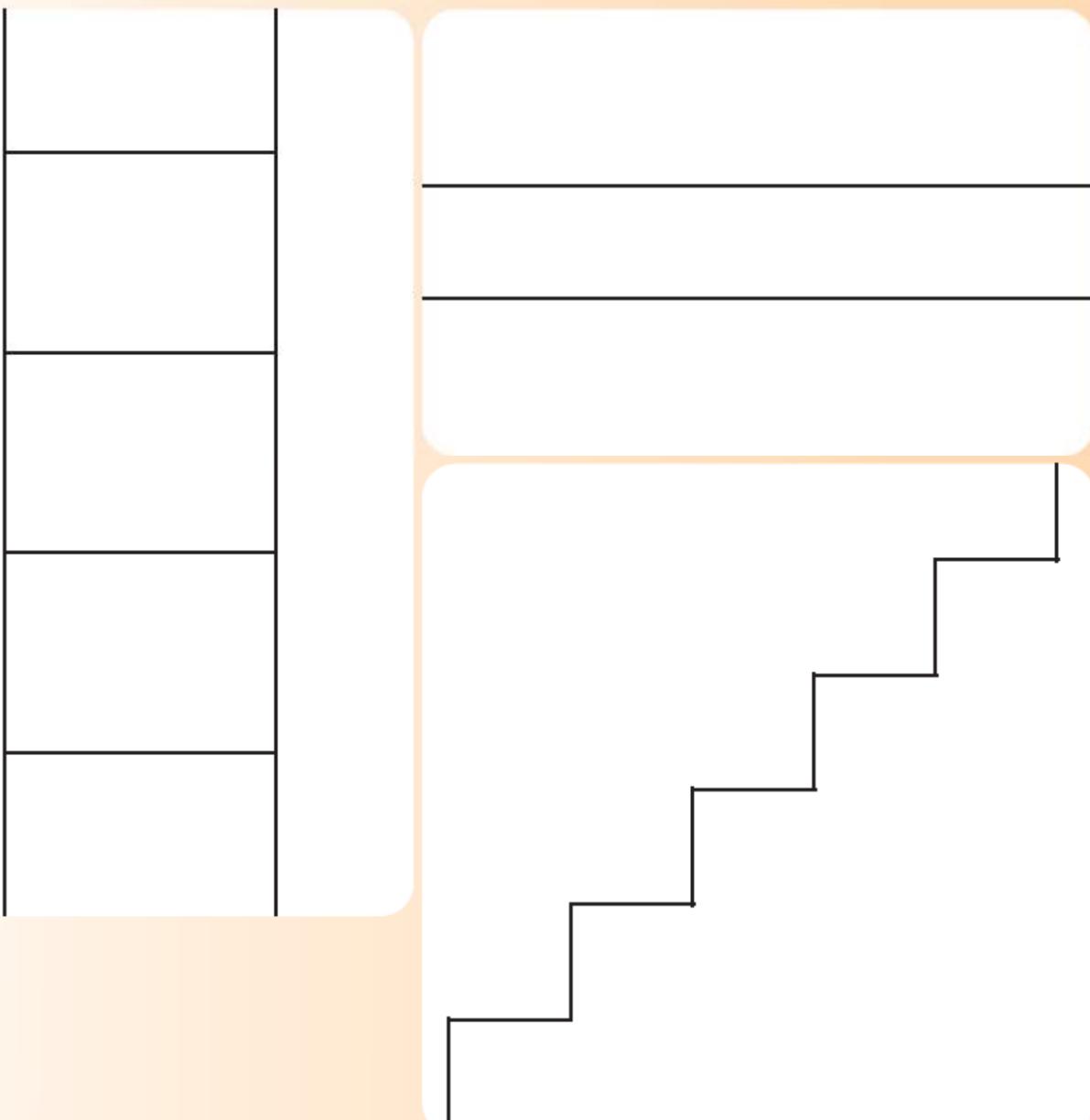
1 _____

2 _____

3 _____

- У следећим пољима уцртај фломастером облике за које мислиш да би се најбоље уклопили у положаје приказане на сликама. Распореди их на основу замишљене хоризонталне, вертикалне и дијагоналне линије.
- Подсети се различитих облика кретања (пузња, ходања, трчања, скакућања) вежбаних на часовима физичког и здравственог васпитања. Сети се какве могу бити линије према путањи. Закључи када је могуће кретати се поштујући дате путање приказане линијама на сликама.

Француски уметник **Едгар Дега** најчешће је сликао балерине због чега су га звали Сликар плесача. Балерине из Париске опере није увек приказивао у сјају сцене, током наступа, већ најчешће у приватним тренуцима, иза кулиса. На његовим сликама видимо их док се облаче, вежбају, намештају костиме, разговарају једна са другом или зевају од умора. Како би нагласио спонтаност тренутка, Дега је користио дијагоналне композиције. Пред крај живота, када је постао скоро слеп и више није могао да слика, вајао је своје омиљене мотиве у воску или глини.

Едгард Дега, *Школа балерина*, 1879–1880.

Посматрајући облике који се налазе у простору који нас окружује, можемо приметити да облици који су нам ближи изгледају веће од облика који су даље од нас. У другом разреду на часовима света око нас било је речи о томе шта су стојиште и видик. Када гледамо у даљину, уочавамо замишљену линију на којој се додирују небо и земља. Та линија се зове **линија хоризонта**. Облике који су од нас удаљени толико да се скоро налазе на линији хоризонта наше око препознаје као тачке.

У ликовној уметности, линија хоризонта игра веома важну улогу у композицији дела. Она може бити постављена на различитим местима, што ствара различите утиске. Ниска линија хоризонта може пренети осећај сигурности и стабилности, док висока линија хоризонта може произвести осећај отворености простора. Линија хоризонта може бити коришћена и као водећа линија, која усмерава поглед посматрача кроз дело и помаже у стварању утиска кретања.

- Погледај фотографије и уочи која је величина облика који су ближи и оних који су удаљенији.

- У следећем пољу фломастером нацртај кућу, дрво и аутомобил.
- Понављај и распореди облике на исти начин као што је приказано на примеру човека.
- Прилагоди величину облика у односу на његову удаљеност ка линији хоризонта.
- Да ли је човек ближи хоризонту у стварности толико мали као што је приказано на примеру или само тако изгледа зато што се налази далеко?

Привидно смањење облика у простору и њихов положај можемо приказати и на ликовном делу када композицију поделимо на три дела, односно **три плана**.

- Уочи на следећем примеру облике у првом, другом и трећем плану.
- У ком плану су људи и животиње приказни већи, а у ком мањи?
- Који план приказује удаљене, а који најближе облике?
- Који облик ти се чини најближи, а који најдаљи на слици?

Рудолф Алфред Хегер, *Пијачни дан*, 1930.

Трећи план

Други план

Први план

Занимљивости

Холандски сликар **Винсент ван Гог** често је био инспирисан сеоским пре-делима, њивама и житним пољима. Да би приказао игру облика, боја и линија на пространој земљи, овај сликар поставља линију хоризонта високо на слици,

ближе горњој ивици платна. Он приказује велику површину земље у односу на небо, а наш поглед води у далеки простор, ка удаљеним облицима на хоризонту.

Ван Гог, *Жетва*, 1888.

Ликовни материјали и технике

Колаж је сликарска техника која ти је позната, а у којој се се различити папир или материјали, исцепкани или исечени, лепе и уклапају у једну слику. Материјали могу бити различити: папир, тканине, картони итд. Они могу бити у боји, а могу се и додатно бојити и обликовати.

Задатак

99

Замисли да треба да дизајнираш изглед излога своје омиљене радње. Осмисли изглед излога, а затим техником колажа направи облике који би се налазили у њему. Подсети се какви положаји могу бити и размисли у које од њих ћеш поставити направљене облике. Своју идеју прикажи на папиру из блока бр. 5. Размисли пре него што залепиш облике на папир, јер када их залепиш, не можеш више мењати њихов положај. Позадину можеш да обојиш воштаним бојицама.

Материјал за рад: колаж-папир, папир из блока бр. 5 и воштане бојице.

Прибор за рад: маказе и лепак за папир.

Излог радње

Ликовни материјали и технике

Воштане бојице су сликарски материјал, а могу се користити и за цртеж у боји. Ове боје остављају занимљив траг на папиру, водоотпорне су и могу да буду изразито јарке.

Задатак

99

Замисли да се налазиш на обали мора. Шта се налази у првом плану и јасно видиш његов изглед, а шта је у даљини? Нацртај оловком на папиру из блока бр. 5 линију хоризонта, а затим облике распореди у први, други и трећи план. Осликај свој рад воденим бојама. Облике који су распоређени у трећи план можеш да обојиш бојом коју ћеш више разредити у води.

Материјал за рад: папир из блока бр. 5, оловка са ознаком HB и водене боје.

Прибор за рад: посуда за воду, палета и четкице разних ширине.

Морска слика

Текстура у композицији

Кључне речи

- текстура
- скулптура

Научили смо из ликовне културе

1. Текстура је:

- а) део текста који је откуцан;
- б) квалитет површине неког материјала;
- в) основа на којој стоји неки споменик.

Заокружи слово испред тачног одговора.

2. Посматрај слике, а затим заокружи **врсту материјала** (природан/вештачки) који је приказан на њој. Испод сваке слике напиши по две особине које описују приказани материјал.

мек

тврд

глатак

храпав

чупав

бодљикав

природан вештачки

природан вештачки

природан вештачки

природан вештачки

природан вештачки

природан вештачки

Присети се да када додирнемо неки предмет, ми у ствари додирујемо његову површину. Површина предмета зависи од материјала од кога је направљен, али и од тога да ли је тај материјал природан или вештачки. Квалитет површине неког материјала називамо **текстура**. Осим додиром, текстуре можемо да опажамо и чулом вида.

Текстура предмета зависи и од тога да ли је материјал од кога је направљен обрађен или необрађен. Многим материјалима који су обрађени машинама или руком може да буде промењена текстура. Уметници који обликују разне материјале тако да стварају тродимензионална уметничка дела називају се вајари или скулптори, а њихова вајарска дела **скулптуре**.

- Од којих материјала су направљене скулптуре на следећим примерима?
- Које текстуре препознајеш на овим материјалима, а које на скулптурама?

За приказивање различитих текстура на цртежу или слици можемо користити различите врсте линија.

- На следећем примеру уочи како помоћу различитих врста линија могу да се прикажу одређене текстуре.
- Именуј облике научене на часовима математике у претходним разредима.
- На које текстуре те подсећају груписане линије које су приказане на овим примерима?
- У кружиће упиши број који се налази испред назива текстуре:
1 глатка, **2** храпава, **3** чупава, **4** бодљикава.

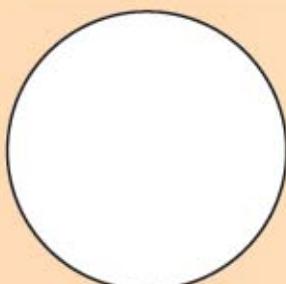
1 глатка, **2** храпава, **3** чупава, **4** бодљикава.

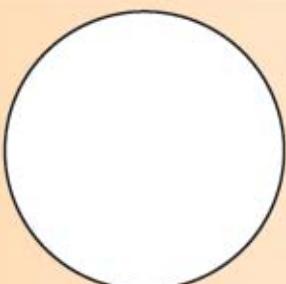
Неки облици могу да буду исти, а њихова текстура да буде различита.

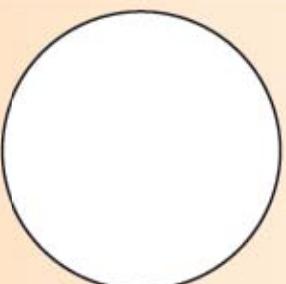
- На следећем примеру приказан је исти облик. Твој задатак је да помоћу HB оловке, користећи одговарајуће врсте линија, прикажеш различите задате текстуре.

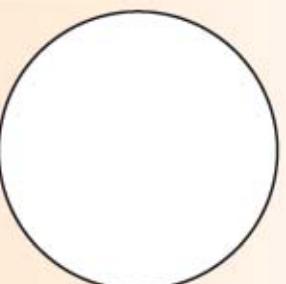
Глатка
текстура

Храпава
текстура

Чупава
текстура

Бодљикава
текстура

На ликовном делу текстуру стварају уметници, па она представља ликовни елемент. На неким уметничким делима, текстура је и главни елемент композиције. Текстура може бити приказана разним материјалима за цртање и сликање, као и различитим прибором.

Папир, платно или друга подлога на којој се изводи уметничко дело може да има своју текстуру. Папир у блоку број 5 обично имају глатку и храпаву страну. Различите подлоге омогућавају лакше приказивање неких текстура.

Текстуре папира

Текстура платна

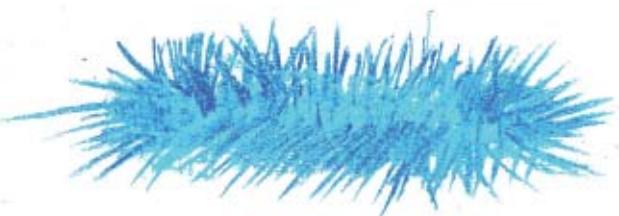

- Погледај следеће примере и подсети се који су материјали и прибори до сада коришћени у раду.
- Именуј текстуре које су приказане на овим примерима.

Оловка

Креџа

Туш и перо

Угљен

Водена боја

Туш и четка

Темпера

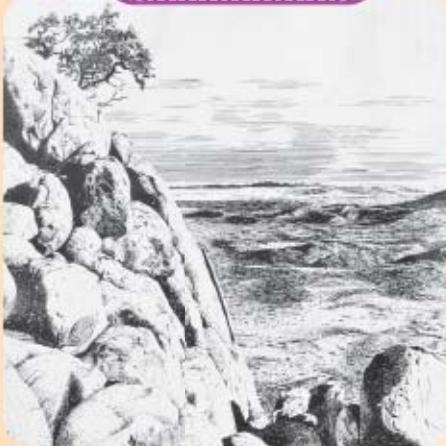
- Који прибор и материјал ти се највише допада како је употребљен на следећим примерима уметничких дела?
- Који изглед текстуре је по твом мишљењу најинтересантније приказан?

Водене боје

Албрехт Дирер, Зец, 1502.

Туш и перо

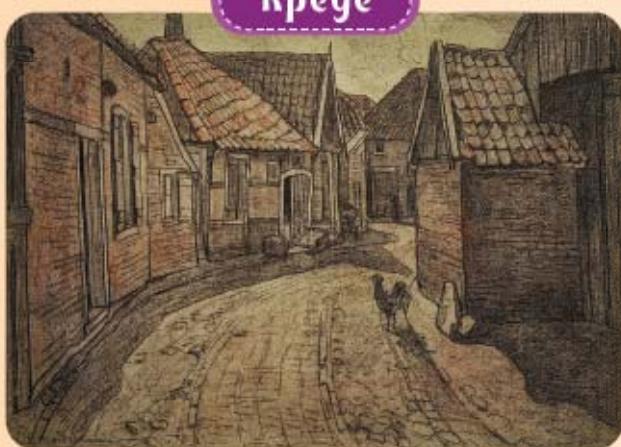
Роберт Блејк,
Зима на мексичкој граници,
1950.

Туш и четка

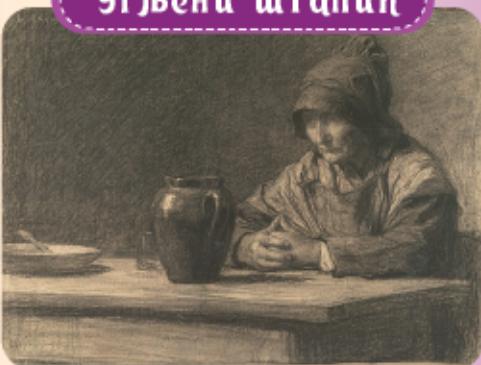
Јакоб де Вит,
Парис и Енона, 1720.

Кређе

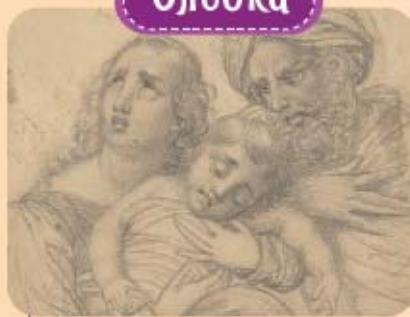
Пит Мондријан, Поглед на Нојштрат, 1899.

Угљени штапић

Леон Аугустин Лермите,
Бокал за вино, 1874.

Оловка

Франсоа-Жозеф Навез,
Несрећни жена и
мушкирац са турбантом и
малим дететом, 1807–1869.

Темпере

Ђулио Романо,
Света породица, 1520–1523.

Уметници могу користити текстуре као главни део композиције. Неки уметници користе фротаж-технику како би створили занимљиве композиције од разних текстура.

Ликовни материјали и технике

Фротаж је ликовна техника отискивања и преношења текстуре неког предмета на папир којом се добија отисак. На примерима испод приказан је поступак извођења фротаж-технике. Папир се постави преко неког предмета, а онда се обично дрвеном графитном оловком шрафира или трља уз одговарајући притисак. У зависности од притиска и мекоће графитног улошка оловке, отисак може бити тамнији, а текстура израженија.

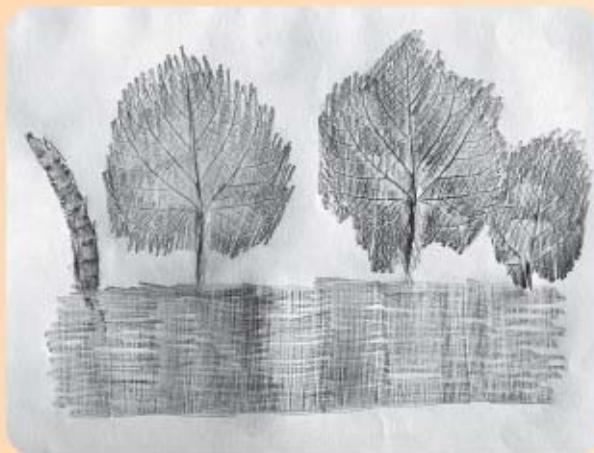

Ликовни материјали и технике

Графитна оловка је цртачки материјал којим могу да се прикажу различите врсте линија, светлина и текстура. Оловке са ознаком *H* имају тврд графитни уложак и њима се постижу светле и танке линије, док оловке са ознаком *B* имају мек графитни уложак, па се њима постижу тамне и широке линије. Најчешће се користе оловке средње мекоће са ознаком *NB*.

- Посматрај радове ученика изведене фротаж-техником.
- Која композиција ти се највише допада?
- Какво је твоје мишљење о композицијама у којима је највише заступљена текстура као ликовни елемент?
- Које текстуре су ученици отискивали и користили у својим композицијама?

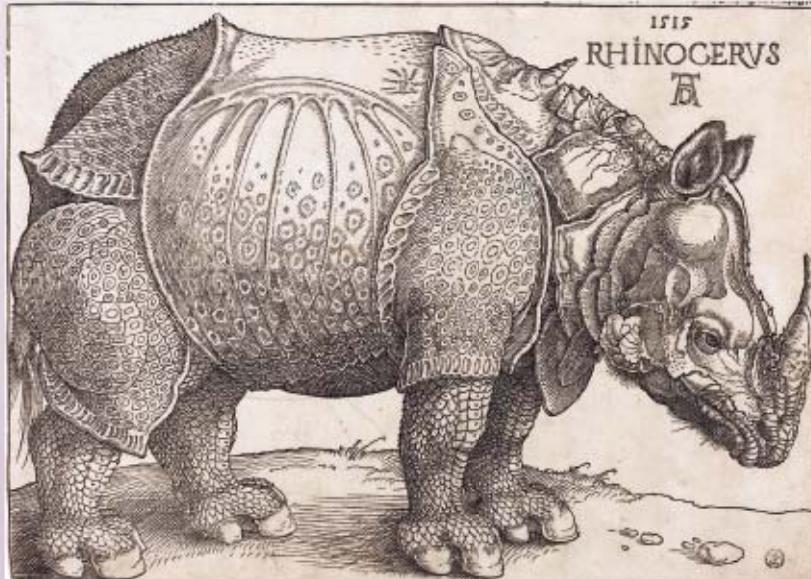

Ученички радови више генерација ОШ „Иво Андрић” у Београду

Фротаж-техника у цртању отискивањем додатно обогађује изражајне могућности кроз отискивање текстура. Отиснуте текстуре имају значајан утицај на визуелни изглед ликовног дела и стварање посебног утиска код посматрача. Преклањањем различитих текстура, укључујући различите површине и облике, може се створити утисак треће димензије или дубине простора. Коришћење различитих материјала у фротаж-техници пружа могућност за експериментисање и истраживање. Уметници могу користити различите предмете и површине за стварање отисака, укључујући тканине, листове, мрежице и сл.

Занимљивости

У средњем веку о изгледу животиња које нису живеле на подручју Европе причали су многи морепловци. Једна од најинтересантнијих био им је **носорог**. Људи су га замишљали као огромно оклопљено биће невероватне снаге, са застрашујуће оштром рогом. Опис ове животиње дошао је до немачког уметника **Албрехта Дирера**, који је израдио и први цртеж носорога. Иако га никада није видео, приказао је на цртежу изглед његове коже, облик тела и све текстуре које је могао да замисли читајући о њему.

Албрехт Дирер,
Носорог, 1515.

Задатак

99

Присети се изгледа неке школјке, а затим је замисли у облику по жељи. Размисли каквог изгледа може да буде њена текстура. Помоћу угљеног штапића, на папиру из блока бр. 5, нацртај велику школјку. Потруди се да представиш њену текстуру. Подсети се различитих врста линија којима можеш да прикажеш текстуре. За брисање угљена користи памучну крпицу. Завршен рад остави наставнику који ће рад заштити како се угљен не би оштетио и обрисао.

Школјка

Материјал за рад: угљени штапић и папир из блока бр. 5.
Прибор за рад: памучна крпица.

Ликовни материјали и технике

Угљен је цртачки материјал који се добија сагоревањем штапића дрвета. Користио се још у праисторији за цртање на зидовима пећина. Врло је мекан и обично се наноси на папир храпавије текстуре. Њиме се може постићи мекан и нежан изглед линија и светлина трљањем прстима или крпом.

Светлина у композицији

Кључне речи

- извор светлости
- сопствена сенка
- бачена сенка
- светлина
- контраст

Предмете, њихове облике и боје у простору који нас окружује можемо видети једино уколико постоји **светлост**.

- Шта треба да урадиш када је мрак у соби?
- Које предмете, њихове облике и боје можеш јасно да уочиш на једном, а које на другом примеру?
- У чему је разлика између ова два примера?

Постоје различити **извори светлости** који светлост одашиљу у простор. Они могу бити природни и вештачки.

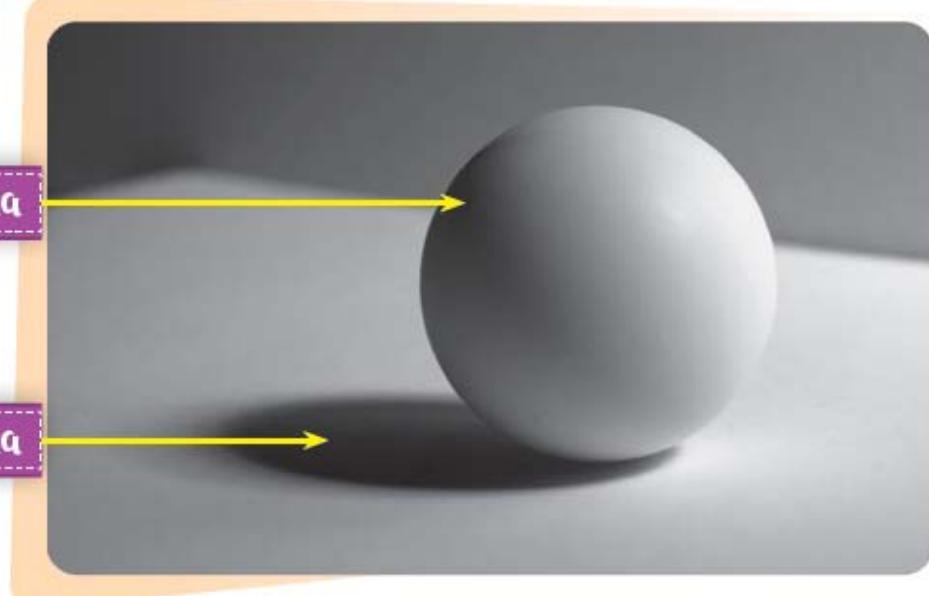
- Посматрај слике и кажи које природне, а које вештачке изворе светлости познајеш.

Када светлост обасјава неки предмет, онда можемо уочити његов облик, јер је са једне стране осветљен, а са друге стране појављује се сенка. **Сопствена сенка** се налази на предмету, док се **бачена сенка** налази на подлози или у околини.

Сопствена сенка

Бачена сенка

- Именуј облике на слици које познајеш из математике.
- Да ли су ти облици дводимензионални или тродимензионални?
- Уочи сопствене и бачене сенке тродимензионалних облика на слици.

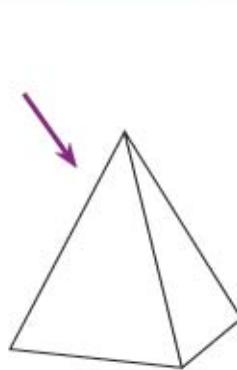
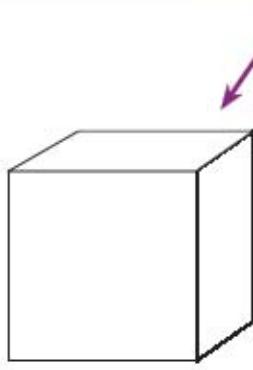
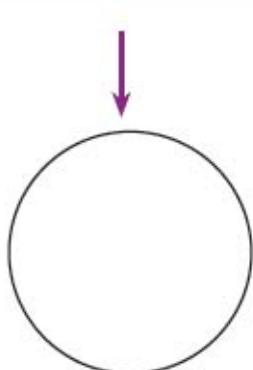
- Уочи на следећим примерима сопствене и бачене сенке као и њихов положај у односу на извор светлости.
- Са које стране се налази извор светлости на следећим примерима?
- Оловком нацртај стрелицу којом ће се означити угао одакле долази светлост.
- Подсети се градива из природе и друштва о деловима дана. Пажљиво посматрај слике које су приказане. Одреди који део дана би могала да приказује свака од слика и одговор напиши испод сваке. Сети се зашто се каже да је сунце најјаче у подне.

Покушај да одредиш где би требало да буду сопствене и бачене сенке предмета приказаних на следећим примерима.

- У односу на угао светлости, оловком нацртај сопствене и бачене сенке на овим предметима.

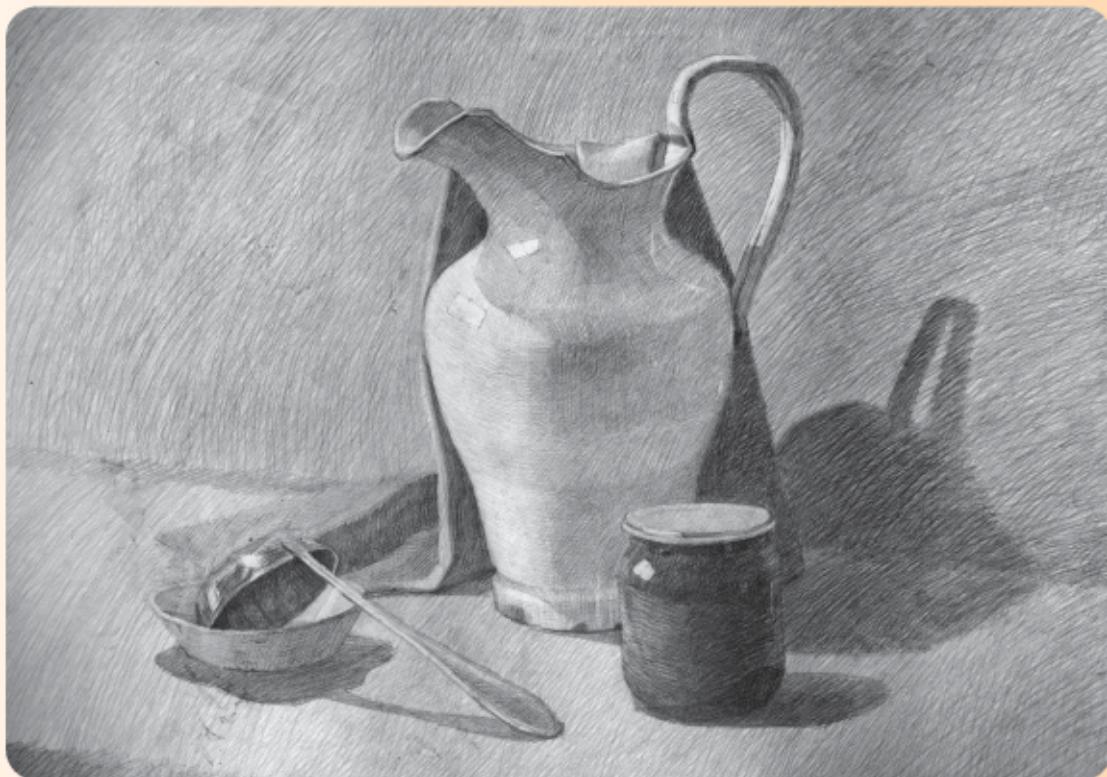

Светлина је ликовни елемент који представља количину светlostи у једној боји. Уметници користе светлину како би приказали стваран изглед облика које посматрају.

На цртежу се разлике у светlini могу постићи коришћењем оловака са тврдим или меким графитним улошком, као и мењањем притиска оловке у односу на папир.

- На следећем примеру цртежа уочи разлике у светlini које су постигнуте оловкама.
- Који је облик најсветлији, а који најтамнији?
- Са које стране се налази извор светlostи?
- Које врсте линија можеш да препознаш на овом цртежу?

У сликарству се разлике у светлинини добијају мешањем црне и беле боје у различитим односима.

- Посматрај следеће примере различитих светлина сиве.
- Од чега зависи колико ће сива бити тамнија?

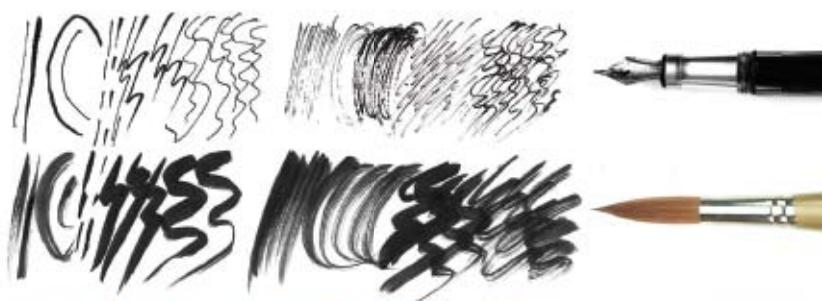

- Посматрај следећи пример уметничког дела и уочи различите светлине сиве које је уметник користио на својој композицији.
- Које текстуре примећујеш да је уметник приказао?

Рад ученика ОШ „Иво Андрић” у Београду

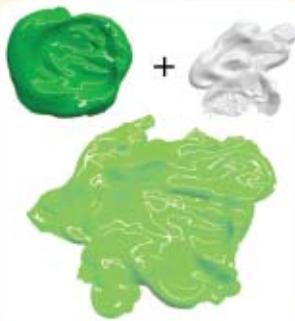
Ликовни материјали и технике

Код цртања тушем, различите светлине се добијају тако што се туш разређује у води. Ова техника се назива **лавирани туш**. За цртање тушем може се користити четка или перо за цртање. Када сликамо воденим бојама, светлије боје добијамо тако што их разредимо у води.

- Који пример приказује најсветлију, а који најтамнију боју?
- Да ли је зелена основна или изведена боја?

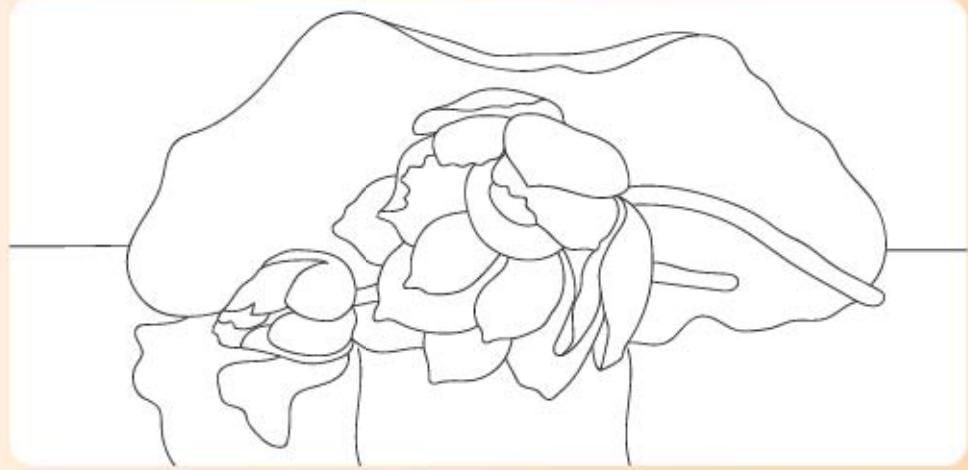
- Уочи на следећем примеру уметничког дела различите светлине боја.
- У ком плану се налазе најсветлији облици?

Мартин Џонсон Хид,
Цветови лотуса, 1885–1900.

- Обој цртеж дрвеним бојицама. Покушај да постигнеш светлине као на слици изнад, користећи црну и белу бојицу.

Светлина као ликовни елемент значајно доприноси утиску који на посматрача оставља нека ликовна композиција.

- На којој од ових композиција можеш да приметиш веће разлике у светлинама боја?
- Која композиција ти се више допада и због чега?
- Које још ликовне елементе можеш да приметиш на овим сликама?

Анри Фантен Латур,
Мртва природа са цвећем и воћем, 1866.

Пјер Огист Реноар, *Мртва природа са цвећем и плодовима какшуса*, 1885.

У неким ситуацијама на предметима могу да се уоче велике разлике у светлинама. Углавном се то дешава када је извор светлости јак или је преблизу предмета, па су истакнути само најсветлији и најтамнији делови предмета. Овако огромну разлику у светлинама називамо **контраст**, а највећи контраст је између црне и беле.

- На ком примеру је приказан јачи контраст?
- На ком примеру ти облик предмета делује смиренije?
- Какав утисак на тебе оставља пример са јачим контрастом?
- Објасни у којој мери је јачина светлости важна за стварање већег контраста.

На ликовном делу уметници помоћу контраста стварају занимљиве композиције.

- Која од следећих слика ти је најзанимљивија и због чега ти је она привукла пажњу?
- Које ликовне елементе препознајеш на овим примерима?
- На ком примеру можеш да препознаш вертикални положај ликовних елемената?
- На ком примеру је најуочљивија линија хоризонта?
- Посматрај сваки пример посебно и кажи колико планова уочаваш.

Радови више генерација ученика ОШ „Иво Андрић“ у Београду

Приликом компоновања контраст може да се употреби да би се истакао неки догађај. Такође, помоћу контраста може да се усмери пажња посматрача на одређени део композиције.

- Како се осећаш док посматраш следећи пример уметничког дела?
- Шта мислиш, на који начин контраст утиче на твој утисак док посматраш овај пример?
- Покажи места на слици где уочаваш контраст.
- Који делови на композицији ти највише привлаче пажњу?
- Колико извора светлости је приказано на овој слици и на основу чега то можеш да закључиш?
- Да ли су извори светлости на овој слици природни или вештачки?
- У ком положају су распоређени облици на овој композицији?

Герард ван Хонхорст,
*Вечера министра са
његовим свирачем
лауте*, 1620.

Занимљивости

Импресионизам је сликарски правац који је настало у Француској средином XIX века. Припадници овог сликарског правца сматрали су да количина светлости и угао под којим она пада могу да промене не само боју, већ и облик предмета. Познато је да су за сенке уместо црне боје користили тамноплаву или љубичасту. Због јаких контраста и кратких, разиграних потеза четке, облици на делима ових уметника делују као да треперју пред нашим очима.

Пјер Огист Реноар, *Бал у Мулен д ла Галет*, 1876.

Занимљивости

Када су фашисти 1937. године бомбардовали Гернику, мали шпански град, страдала је трећина становништва. Уметник **Пабло Пикасо**, инспирисан овим потресним догађајем, насликао је слику *Герника*. Драматичност сцене истакао је користећи контрасте светлих и тамних површина. *Герника* је постала најпознатија антиратна слика.

"GUERNICA" GERNIKARA

Пабло Пикасо, *Герника*, 1937.

Задатак

100

Цвеће

На папиру из блока бр. 5 оловком нацртај облик свог омиљеног цвета. Обавезно нацртај неколико латица. Осликај цвет воденим бојама или темперама, тако да сваку латицу обојиш различитом светлином исте боје. Ако се одлучиши за темпере, то ћеш постићи тако што ћеш на палети исцедити изабрану боју на неколико места. На једно место додај мало беле боје, на друго мало више, на треће још више и добићеш три светлине изабране боје. На исти начин помешај црну на осталим местима и добићеш тамније светлине те боје. Ако одлучиши да користиш водене боје, на исти начин – додатком беле и црне боје – добићеш различите светлине исте боје.

Материјал за рад: папир из блока бр. 5, оловка са ознаком *NB*, водене боје и темпере.

Прибор за рад: посуда за воду, палета и четкице разних ширина.

Ликовни материјали и технике

Гваш је сликарска техника у којој се слика изводи воденим бојама али са додатком беле темпере. Бела темпера служи као додатни материјал за добијање светлијих боја. Бела темпера се додаје директно на подлози или се мешање изводи на палети.

ЛИКОВНИ ТЕСТ

1. Композиција у ликовној уметности је:

- a) комбинација ликовних техника;
- b) распоред ликовних елемената који уметник ствара на основу својих идеја или осећања;
- c) врста старог сликарског материјала.

Заокружи слово испред тачног одговора.

2. На линијама испод примера напиши називе приказаних **ликовних елемената** које препознајеш.

3. Нацртај **контурне линије** облика слова фломастерима у бојама по свом избору.

линија

4. Прецртај ликовну технику која не припада истом скупу као остале и објасни зашто тако мислиш.

- акварел • воштане бојице • графитна оловка • колаж • гваш

5. Која врста композиције је слика

Улаз у Париз са коњским колима

Винсента ван Гога?

- a)** вертикална
- б)** хоризонтална
- в)** дијагонална

Заокружи слово испред тачног одговора.

Винсент ван Гог,

Улаз у Париз са коњским колима, 1886–1888.

6. Уочи облике у првом, другом и трећем плану.

Обележи планове фломастером на следећем примеру.

Јан Ван Гојен, Поглед на Рајну и Елтенберг, 1945.

7. На следећем примеру стрелицама означи где је **сопствена, а где је **бачена** сенка.**

Сопствен сенка

Бачен сенка

Давид Тенијер Млађи,

Мртва природа са

преврнутим бокалом, 1635.

Споразумевање

Кључне речи

- визуелна комуникација

Визуелно споразумевање

Научили смо из ликовне културе

1. Визуелно споразумевање је:

- a) разговор људи на различитим језицима;
- b) читање текста наглас;
- c) комуникација или преношење неке поруке путем чула вида.

Заокружи слово испред тачног одговора.

У биљном и животињском свету **визуелна комуникација** је веома заступљена. Многе биљне и животињске врсте имају у себи отрове који им служе за одбрану или напад. Овакве врсте на својој спољашности имају посебне шаре или боје помоћу којих шаљу поруке упозорења. Оне тиме наглашавају да су опасне по живот. Такође, многим животињама посебне шаре и боје помажу да се визуелно уклопе у околину и тако постану скоро неприметне.

- На ком примеру најтеже можеш да уочиш животињу?
- Која шаре се највише уклапају са околином?

- Које боје уочаваш на сликама отровних биљака и животиња?
- Које боје се понављају код отровних биљка и животиња?
- На часовима природе и друштва било је говора о отровним биљкама и животињама. Испричај и подели своја сазнања о њима са осталим ученицима. О још неким отровним врстама учићеш из биологије у вишим разредима.

Занимљивости

Још је праисторијски човек комуницирао сликом са светом око себе. Веровао је у магијску моћ слике, односно да ће бити успешан у лову ако га ослика на зидовима пећине. Користио је материјале из природе како би приказао сцене лова или рањених животиња. **Пећину Ласко** у Француској случајно су открила четири дечака док су тражили свог пса који се изгубио. Веома су се изненадили када су нашли на улазу у пећину и унутра угледали цртеже животиња.

Цртеж коња из пећине
Ласко у Француској
стар око 17.300 година

- Дрвеним бојицама обој поља на следећим сликама.
- На цртежу на којем је приказана птица одабери боје на основу којих ће се она уклопити у позадину и бити тешко препознатљива.
- На примеру на коме је приказана риба одабери боје које ће да истакну ову животињу у односу на позадину.

Задатак

100

Опсна животиња

Црвени, жути и црни папир исечи или исцепај на делиће. На једној страни папира из блока бр. 5 распореди исцепкане папирчиће и залепи их тако да цела страна буде попуњена. На другој страни оловком нацртај облик неке животиње. Кад завршиш, контурну линију облика исечи маказама.

Материјал за рад: црвени, жути и црни папир, папир из блока бр. 5 и оловка са ознаком *NB*.

Прибор за рад: маказе и лепак за папир.

Знак, симбол и пиктограм

- знак
- симбол
- пиктограм

Научији смо из ликовне културе

- Из скупа понуђених речи, изабери реч којом ћеш допунити реченицу тако да исказ буде тачан.

_____ је најједноставнији начин за преношење порука визуелним путем.

Композиција

Облик

Знак

Текст

Линија

- Пажљиво погледај приказане **саобраћајне знаке**, а затим поред сваког знака у кружић упиши број реченице која га описује.

1. Забрањено паркирање
2. Зона у којој је брзина кретања возила ограничена до 30 километара на час
3. Место на коме се налази обележени пешачки прелаз
4. Близина прелаза пута преко железничке пруге

Први **знаци** са којима смо се упознали били су слова и бројеви. У нашем окружењу најчешће уочавамо саобраћајне знаке.

Многи **саобраћајни знаци** преносе важне поруке обавештења, упозорења и забрана. На основу порука које преносе, саобраћајни знаци се разликују по облику и боји. Они садрже једноставне, лако препознатљиве слике које преносе јасну поруку.

- Пажљиво посматрај слике, а затим покушај да се присетиш који облици и боје значе поруке обавештења, упозорења и забране.

Обавештење

Упозорење

Забрана

- Пажљиво погледај слике, а затим упиши знак ✓ у кружић код саобраћајних знака који су спомињани на часовима природе и друштва.
- Повежи саобраћајне знаке са порукама које означавају. Плавом бојом повези обавештења, жутом упозорења и црвеном забране.

- Стаза за бициклисте •
- Место за мајке са децом •
- Ломљив предмет •
- Опасност – запаљиво •
- Излаз •
- Опасност – отровно •
- Пажња – клизав под •
- Забрањено за кућне љубимце •
- Забрањено фотографисање •
- Зона школе •
- Место за особе са инвалидитетом •
- Забрањен прилаз •

- Истражи како изгледа и у празно поље нацртај знак који одговара опису.

Место за труднице

Опасност на путу

Опасност од струјног удара

Забрањена употреба телефона

- Користећи понуђене слике, осмисли свој знак и поруку коју он преноси.
- У празно поље нацртај оловком облик знака у складу са оним што означава: обавештење, упозорење или забрану.
- Унутар знака нацртај изабрану слику, а затим обој знак плавом, жутом или црвеном бојом поштујући поруку коју означава.
- На линији испод простора за цртање напиши шта означава твој знак.

Симбол је знак који представља осећање, појаву, предмет, биће или појам. У књижевним делима неки предмети или бића могу да представљају симболе који имају неко дубље значење, о чему ћеш учити у седмом разреду, док ћеш у четвртом разреду из природе и друштва говорити о симболима Републике Србије: застави, грбу и химни.

Следећи пример је симбол за **рециклажу**. Стрелице које су савијене и постављене једна за другом укруг представљају процес рециклирања. Рециклажа је сакупљање, издвајање и прерада искоришћених производа, амбалажа и материјала, као и израда нових производа за поновно коришћење. Зелена боја симболише природу и позива на очување животне средине.

Сазнај више

У многим земљама широм света постоје **програми за рециклажу отпадног материјала**. Ови програми се спроводе на разне начине, а један од најважнијих је постављање посебно обележених канти за различиту врсту отпада. На овим кантама налази се знак за рециклажу, а боја канте означава врсту отпадног материјала који би у њу требало убацити. Пощтовањем оваквог програма за рециклирање људи широм света учествују у очувању животне средине.

Договор је да канте намењене истој врсти отпада буду исте боје у свим земљама, али постоје и мале разлике, зато се, пре сортирања отпада, треба распитати о томе.

- Посматрај следеће примере симбола и линијама повежи слику са оним што означава.
- Из математике ћеш у четвртом разреду учити бројеве веће од 1000. Распитај се код наставника када се у математици употребљава симбол за бесконачно.

символ
слободе

символ
среће

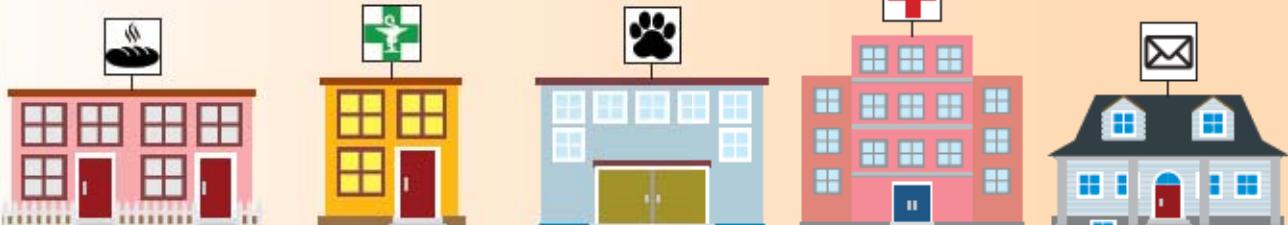
символ
мира

символ
љубави

символ
бесконачности

- Посматрај слику насеља и уочи знакове који симболишу одређену делатност.
- На основу нацртаних симбола који се налазе на зградама, препознај које установе представљају.
- На линији испод сваке слике напиши назив установе.

Пиктограм је графички симбол или сликовни знак који се користи за представљање објекта, радњи или идеја на начин који је лако схватљив, без потребе за додатним објашњењем или речима. Пиктограми су врло корисни, јер свако може да разуме њихово значење, без обзира на културу и језик земље у којој живи.

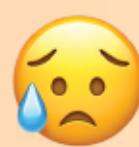
- Покушај на следећим примерима пиктограма да препознаш коју радњу приказују.

Развојем модерне технологије створени су разни сликовни знаци који могу да прикажу различита осећања, догађаје и радње. Уколико користиш комуникацију преко интернета или мобилног телефона, сигурно су ти познати многи од знакова који служе за брже и лакше споразумевање и изражавање и осликовање осећања.

- Препознај пиктограме који се најчешће користе у комуникацији преко интернета, на друштвеним мрежама и телефонским програмима.
- Својим речима опиши значење сваког сликовног знака.

- На следећем примеру уочи редослед пиктограма и значење поруке коју преносе у овако постављеном низу.

Ћаџи

Воле да цртају и сликају.

- На следећим примерима низом пиктограма приказани су називи књижевних дела.
- Ова књижевна дела читана су на часовима српског језика, па покушај да се сетиш важних догађаја и личности.
- Посматрајући редослед и изглед сличица, покушај да откријеш назив књижевног дела који сваки низ пиктограма приказује.
- На линијама напиши тачне одговоре.

Задатак

Пиктограм за заштиту животне средине

Поделите се у групе. Свака група треба да осмисли поруку о заштити животне средине коју би послала другим народима. Многи народи у свету не разумеју српски језик, па покушајте, уз помоћ неколико слика, да пренесете лако разумљиву поруку. Нацртајте идеје за сличице на папиру из блока бр. 5 и направите пиктограм. На крају пиктограм обояйте фломастерима

Материјал за рад: папир из блока бр. 5, оловка са ознаком *NB*, хамер-папир и фломастери.

Задатак

Знак у окружењу школе

Обиђи школску зграду и школско двориште. Размисли који знаци недостају, а били би значајни за посматраче и пролазнике. То могу бити знаци који се односе на улазак животиња у школско двориште, знаци за смрт кретања ђака ка излазу и за тишину у школским просторијама, па и за начин одевања и забрану употребе лопте или бицикла/тrottинета у школским просторијама.

Потом се поделите у групе и затим осмислите свој знак. Сваки члан групе треба да нацрта и обоји свој знак на папиру из блока бр. 5. Након тога, гласањем, уз помоћ наставника, изаберите најуспешнији рад.

Одабране најуспешније знакове нацртајте на хамер-папиру и обојите темперама. Уз помоћ наставника, изрежите знакове, залепите их на картон и окачите их на одговарајућа места. Знакове можете да залепите, окачите помоћу канапа или их поставите на дрвене летвице.

Материјал за рад: папир из блока бр. 5, оловка са ознаком HB, хамер-папир, темпере, картон и канап.

Прибор за рад: посуда за воду, палета, четкице разних ширина, лепак за папир, маказе, канап и дрвене лествице.

Ликовни материјали и технике

Темпере је сликарски материјал. То је боја у течном стању веће густине, што омогућава лакше прекривање подлоге. Мешањем црне и беле темпере са осталим бојама може да се добије велики број светлина. Темпере се разређују и испирају у води, што може да послужи за добијање светлијих боја исто као у акварел технички. Такође, темперама може да се слика у неколико слојева тако што се преко осушеног слоја боје нанесе други.

Задатак

Мој симбол

Размисли које занимање, хоби или спорт те највише привлачи. У ком послу се видиш у својој будућности? Да ли то занимање већ има свој симбол по којем се препознаје? Шта мислиш, којим обликом је најбоље представити најважније особине тог занимања? Осмисли симбол и на тај начин представи на папиру из блока бр. 5. оно чиме желиш да се бавиш. Потом симбол направи и од пластилина.

Материјал за рад: папир из блока бр. 5, оловка са ознаком HB и пластилин.

Кључне речи

- грб
- хералдика
- печат

Грб

Грб је симбол који представља обележје неке државе, народа, града или племићке породице. Први грбови налазили су се на штитовима ратника и служили су за распознавање. Касније је свака држава, породица и војска имала своје грбове. Историјска наука која се бави проучавањем настанка и развоја грбова зове се **хералдика**, а потиче од речи немачке речи „херолд”, што значи *онај који преноси вести*.

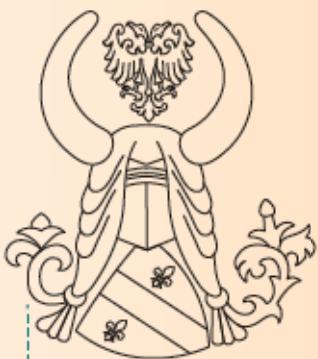

- Посматрај следеће примере грбова Лазара Хребељановића, Деспота Стефана Лазаревића и средњовековних босанских породица Косача и Котроманића.
- Које од следећих грбова већ познајеш?
- Чији грб ти највише привлачи пажњу и због чега?
- Ако знаш, испричај нешто о некој од ових породица.

Савремене реконструкције грбова на основу старих печата и других извора

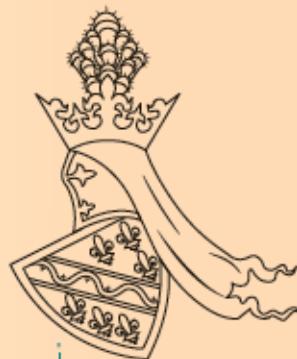
Грб Лазара
Хребељановића

Грб Деспота Стефана
Лазаревића

Грб
Косача

Грб
Котроманића

Најважнији делови грба су штит, плашт, кацига или круна и членка. Членка је названа по томе што се налази на челу витешке кациге. Обично је у членци приказ животиње, птичјих крила или перја.

- О српској средњовековној породици Немањић учићеш у четвртом разреду из природе и друштва.
- Следећи пример приказује Грб Немањића на штиту.
- Осмисли изглед членке, круне, шлема и плашта, па уклопи штит са Грбом Немањића у целу слику.
- На означена места у празном пољу уцртај оловком све делове и састави своју идеју за Грб Немањића.

Членка

Шлем

Штит

Круна

Плашт

Моја идеја за Грб Немањића

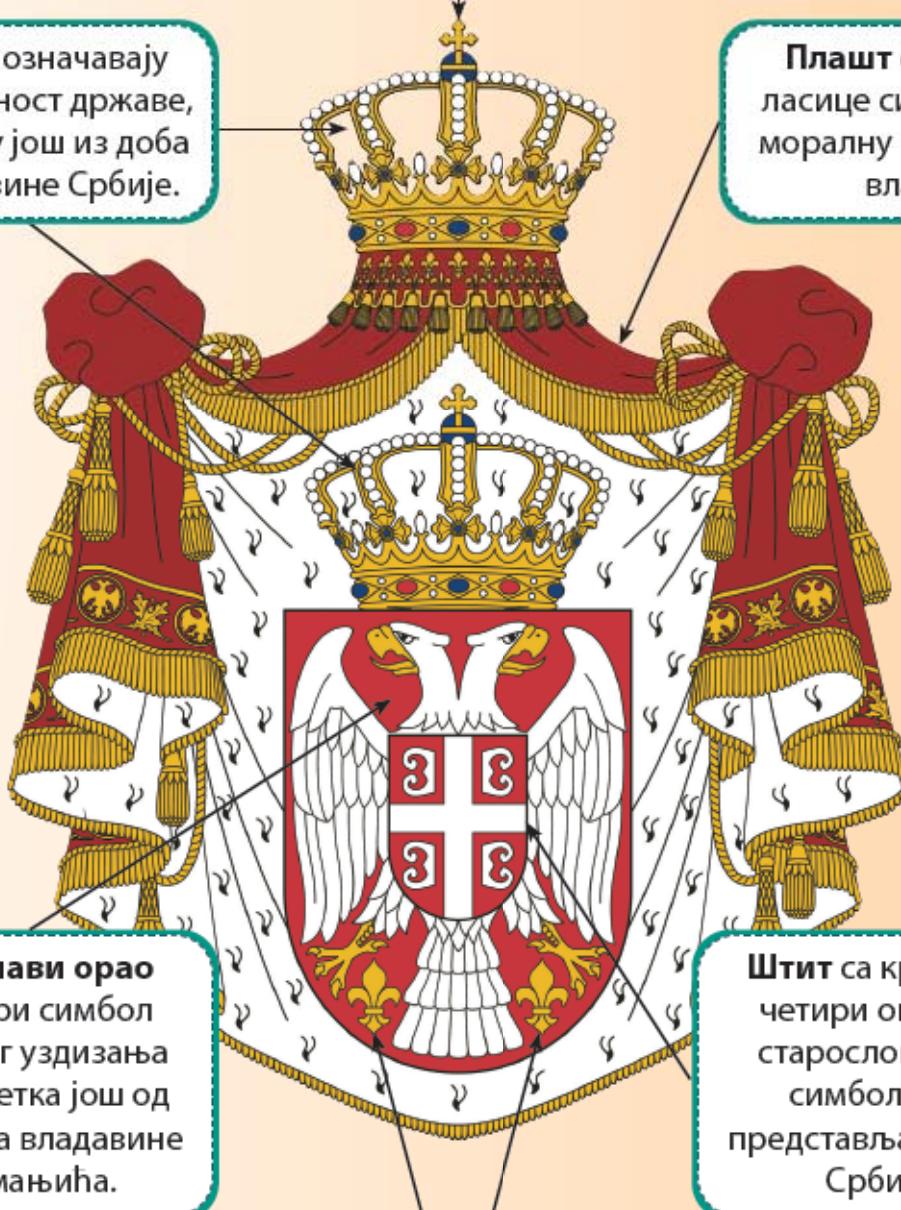

- Који грб је приказан на следећој слици?
- Посматрај где се налазе најважнији делови грба и како изгледају.
- Уочи симболе приказане на грбу и обрати пажњу на њихово значење.
- Упореди овај грб са грбовима старих српских породица. Које су разлике, а које сличности?

Крст је симбол Бога који штити државу.

Круне означавају независност државе, а потичу још из доба Краљевине Србије.

Плашт од крзна ласице симболише моралну и поштену власт.

Двоглави орао је стари симбол сталног уздијања и напретка још од времена владавине Немањића.

Штит са крстом и четири оцила је старословенски симбол који представља симбол Србије.

Љиљани су симбол љубави и чистоте.

Мањи грб Србије налази се на **застави** Србије. Она је врло важно обележје сваке државе. Поред грба или других обележја, застава је препознатљива по обоженим површинама. Застава Србије састоји се од три траке црвене, беле и плаве боје.

- Шта мислиш да симболишу боје на застави Републике Србије? Повежи боју са описом.

црвена

• Мајчино млеко које храни јаку српску децу.

плава

• Проливену крв за земљу.

бела

• Слободу и бескрај коме се тежи.

У данашње време грбове користе разне организације као што су црквене, образовне, спортски клубови итд. Изглед сваког грба је посебан и састоји се од графичких приказа који представљају симbole који су важни за организацију или поједница.

- Посматрај следеће грбове и кажи чији изглед ти се највише допада и зашто.
- Које симболе уочаваш на овим грбовима и коју поруку преносе?
- Који грб најбоље описује организацију или град коју представља?

Грб града
Београда

Грб војске
Србије

Грб града
Ниша

Грб града
Новог Сада

Грб града
Крушевца

Грб војске
Смедерева

Грб града
Лесковца

Грб града
Зрењанина

Задатак

Мој средњовековни грб

101

Замисли да живиш у средњем веку и да си краљ, краљица или неки витез. Осмисли изглед грба за своје краљевство и симbole које би он садржао. Нацртај грб оловком на папиру из блока бр. 5. Потруди се да буде што већи. Обој га фломастерима, а његову контурну линију истакни једном црном линијом. Исеци грб маказама по контурној линији и залепи га на картон. Потом исеци картон маказама по контурној линији и добићеш грб који можеш да окачиш на зид.

Материјал за рад: папир из блока бр. 5, оловка са ознаком *NB*, фломастери и картон.

Прибор за рад: маказе и лепак за папир.

Осим грба и заставе, **печат** је један од начина распознавања и визуелног споразумевања. Употребљава се од најранијих цивилизација до данас. Некада су га користили владари и државне установе, а данас га користе разне фирме, клубови, удружења итд. Служи као потврда неке организације да је документ који је издала исправан.

На следећем примеру приказана је употреба печата за потврду тачности и исправности докумената утискивањем у восак.

- За коју сврху сматраш да је добро користити овакав печат?

Раније се израђивао резбарењем камена и отискивањем у глинама, а касније од метала, дрвета и других материјала. Може се отискивати на папиру помоћу мастила или утискивати у восак. Печат може да садржи слику грба или знака неке организације, њен назив и основне податке.

- Посматрај следеће примере печата.
- Да имаш свој печат, како би изгледао, од ког материјала би био направљен и шта би писало на њему?

Задатак

Мој печат

Осмисли изглед печата којим је могуће пренети неку визуелну поруку. Замисли знак који би твој печат могао да садржи. Нацртај шестаром на картону круг полупречника 10 цм. У простору круга оловком нацртај замишљени знак. Исеци канап на делове и залепи га преко цртежа пажљиво пратећи линије знака. Залепи канап и по ивици картона укруг. Четкицом нанеси туш у изабраној боји преко канапа. Окрени печат и отисни га на папир из блока бр. 5.

101

Материјал за рад: графитна оловка, папир из блока бр. 5, тушеви у боји и канап.

Прибор за рад: посуда за воду, крпа, сунђер, четкице различних ширине, маказе, лепак и шестар.

Кључне речи

- симболично значење облика

Визуелно споразумевање сликом

Помоћу слика уметници често преносе одређене поруке посматрачима. Док посматрамо неко уметничко дело, можемо уочити облике које су уметници представили тако да сваки облик има своје **симболично значење**. Овакве композиције могу да преносе јасне поруке и на тај начин уметник остварује комуникацију са публиком.

- Посматрај слику значајног српског сликара Паје Јовановића, која се налази у збирци Народног музеја Србије, уочи симbole који су приказани на слици и обрати пажњу на поруку коју она преноси.
- У четвртом разреду учићеш из природе и друштва о догађају који приказује ова слика. Испричај уколико нешто већ знаш о Таковском устанку.
- Које речи је изговорио и коју поруку преноси лик Милоша Обреновића?

Паје Јовановић, *Таковски устанак*, 1898.

1. Камен представља узвишење које истиче вођу.
2. Високо подигнуто оружје означава почетак борбе.
3. Приказане жене и старци иза Милоша Обреновића преносе поруку да он штити српски народ.
4. Приказани ратници испред Милоша Обреновића преносе поруку да они заједно са њим бране народ.
5. Крст на застави је симбол вере.
6. Свештеник је симбол вере у Бога и цркве која стоји уз народ у борби.

- Посматрај пример уметничког дела које описује период из Првог светског рата о коме ћеш учити у четвртом разреду из природе и друштва.
- Која је радња приказана на следећем примеру уметничког дела?
- Покушај да препознаш и опишеш поруку коју преноси ова слика.
- У ком плану се, по твом мишљењу, налази најважнији део слике? Због чега то закључујеш?

Васа Ешкићевић, *Из Македоније*, 1920.

Задатак

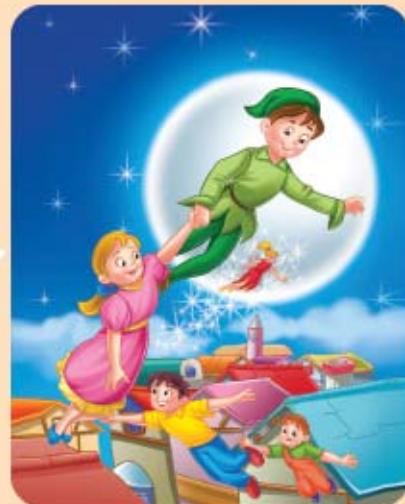

У досадашњем школовању стечено је доста искуства о активностима у школи, о раду и учењу, али и дружењу. Изабери један догађај или један дан у школи којег се радо сећаш и представи га сликом. Потруди се да твоја слика јасно пренесе поруку о ђачком животу, која ће посматрачу, можда будућем прваку, успети да објасни како изгледа живот ђака. Своју идеју нацртај на папиру из блока бр. 5 и слику обој дрвеним бојицама.

Материјал за рад: папир из блока бр. 5, оловка са ознаком HB и дрвене бојице.

Осим slikom, umetnik može da se izrazи и на друге начине. **Илустрација** је слика којом уметник описује неко књижевно дело, радњу или догађај. Овај вид визуелног споразумевања може да буде приказан slikom, цртежом или на неки други начин. Илустрација може да буде на насловној страни књиге као и на другим местима у књизи. На тај начин уметник изражава свој доживљај, а осим тога појачава и осећања читаоца и доприноси бојем разумевању написног текста.

- Сети се неког књижевног дела које ти се допало, а уз које је приказана нека слика или цртеж.
- Да ли волиш да читаш књиге које садрже само текст или књиге у којима се поред текста налазе слике и цртежи?
- Посматрај илустрације и препознај о којим књижевним делима је реч.
- На линијама испод слике напиши називе књижевних дела.

Задатак

Илустрација омиљене приче/песме

Нема сумње да знаш пуно прича и песама. У детињству су ти сигурно читали многобројне бајке и певали песмице, а потом су и многа књижевна дела читана на часовима српског језика и књижевности. Присети се дела које ти је остало у сећању као најдраге. На папиру из блока бр. 5 оловком нацртај ликове и облике који најбоље описују неки догађај из одабране приче или песме. Свој рад осликај воденим бојама.

Материјал за рад: папир из блока бр. 5, оловка са ознаком *NB* и водене боје.

Прибор за рад: подлога за сто, посуда за воду, палета и четкице разних ширина.

ЛИКОВНИ ТЕСТ

1. Повежи знакове са поруком коју преносе.

Опасност — запаљиво

Место за мајке са децом

Забрањено фотографисање

2. Симбол је:

- а)** знак који представља осећање, појаву, предмет, биће или појам;
- б)** назив старог заната;
- в)** врста ликовне технике.

Заокружи слово испред тачног одговора

3. Посматрај симbole, па на линији испод слике напиши **називе занимања** људи.

4. Заокружи одговарајући назив испод примера спрам онога што је на њему представљено.

грб
пиктограм
илюстрација

грб
пиктограм
илюстрација

грб
пиктограм
илюстрација

4. Посматрај слику Пјера Огиста Реноара *Две девојке и клавир*. Шта мислиш, коју поруку је аутор хтео да пренесе овом сликом? Опиши како доживљаваш ову слику.

Пјер Огист Реноар,
Девојке за клавиром,
1892.

Сцена

• сцена

Сцена

Сцена представља простор где се одржавају представе, концерти, снимају филмови и телевизијски програм (емисије, серије, рекламе, музички спотови и сл.). Она може бити различитог облика и величине. На сцени наступају људи (глумци, певачи, песници, водитељи, плесачи, приповедачи, рецитатори итд.) и сви они који изводе своја дела пред публиком.

- Да ли си некада посетио/-ла позориште?
- Како је некоме најлакше објаснити шта је позориште?
- Описи изглед сцене која ти је остала у сећању.
- Која од сцена са следећих примера ти се највише допада? Описи због чега.
- У чему се разликују сцене на следећим примерима?
- Који облици се понављају на следећим примерима сцена?
- Шта мислиш, чему служи завеса на сцени?

Народно позориште у Београду,
основано 1868. године

Остаци амфитеатра у турском граду
Памуккале из периода античке Грчке

Сцена за концерт у музичкој школи у Москви

Сцена може да се постави у **унутрашњем** или **спољашњем простору**. Сцена за спољашњи простор прилагајава се временским условима и предузимају се мере заштите од временских непогода.

- У кружић на боку слике упиши слово испред тачног описа:
 - постављање сцене за концерт у спољашњем простору;
 - сцена за емисију у унутрашњем простору студија.

- Шта мислиш, за постављање које сцене је потребна ангажовост већег броја људи? На основу чега то закључујеш?
- На којој слици је представљена сцена која садржи и простор за публику?
- У чему се огледа заштита од временских непогода на примеру сцене у спољашњем простору? Шта примећујеш на тој слици? Како изгледа сцена?

Кључне речи

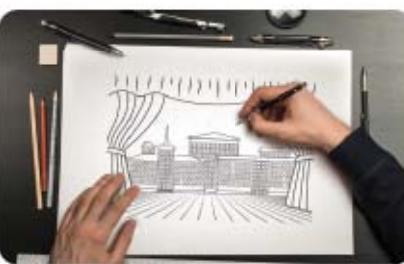
- режисер
- сценариста
- сценограф
- костимограф
- композитор
- кореограф
- глумац

Припрема сцене

За припрему сцене за извођење сценског дела потребан је цео тим људи који имају различита задужења. Најзначајнији од њих су **режисер, сценариста, сценограф, костимограф, композитор, кореограф и глумац**. За припрему сцене потребан је тимски рад. Он је изузетно важан, а сви чланови тима треба да искажу своју креативност и машту како би створили уметнички простор којим се преноси нека порука или садржај на посматрача.

Режисер – организује извођење уметничког дела, даје упутства глумцима како да га изводе, усклађује рад сценографа, дизајнера светла и свих осталих чланова тима. Такође, може да учествује у изменама сценарија и осмишљавању сценографије, у избору музике и бирању глумаца за улоге.

Сценариста – осмишљава сценско дело и пише сценарио (текст који садржи радњу представе и делове текста које ће глумци изговарати).

Сценограф – осмишљава изглед сцене (сценографију) и сарађује са свим члановима тима.

Костимограф – осмишљава костиме глумцима, прилагођене њиховој улози.

Композитор – осмишљава и пише музику за сценско дело.

Кореограф – креира кораке и покрете за игру и пles на сцени.

Глумац – уметник који изводи сценско дело преузимајући улогу особе из тог дела.

- сценографија
- дизајнер светла

Сценографија

Један од најважнијих елемената сцене је сценографија. **Сценографија** представља уметничко осмишљавање сценских елемената и обликовање изгледа простора сцене. За изглед сценографије заслужан је **сценограф**. Сценографија може да буде осликана на различите начине и израђена од разних материјала.

- Посматрај следеће примере различитих сценографија и кажи која ти је најуочљивија. Зашто баш она? Опиши шта се све налази на тој сценографији. Где се налазе глумци?
- Замисли да си ты сценограф, па реци да ли сматраш да је нешто потребно додати или одузети на приказаним сценографијама.
- Неки догађаји су организовани тако да немају никакву сценографију. Присети се једног таквог дешавања и препричај га на часу. Заједно са другим ученицима разговарај о могућим идејама о изгледу сценографије за тај догађај.

Сценографија за позоришну представу

Сценографија за телевизијску емисију

Сценографија за снимање филма

Важан елемент сценографије представља осветљење које ствара посебан утисак код посматрача. Осветљење на сцени може да осмисли сценограф, али он углавном сарађује са **дизајнером светла** како би заједно што занимљивије креирали простор сцене и прилагодили га дешавању на њој.

- Подсети се у чему је значај светлости на уметничком делу.
- Посматрај следеће слике, па описи у чему је значај осветљења на следећим примерима сцена.
- Кога на сцени често обасјава најјаче светло?
- Шта мислиш, какав утисак оставља брза промена светла на сцени, а какав спора промена?
- На ком примеру можеш да уочиш примену контраста за истичање глумца на сцени?

Осветљење на музичким наступима

Осветљење које истиче глумце у позоришним представама

Велики утисак на посматрача оставља и изглед глумаца. За сваку сцену **костимограф** осмишљава изглед одеће за глумце, који је у складу са њиховом улогом. Ова одећа представља костиме који их истичу, а на тај начин се остварује визуелна комуникација са публиком.

- Посматрај како изгледају костими на следећим примерима дечјих представа.
 - Какви су костими? Опиши их.
 - Можеш ли да препознаш неке ликове?
 - Од којих све материјала можемо израдити костиме?

Костими за позоришне представе

Осим костима, глумци могу да користе маске како би истакли израз лица и одређена осећања. Употребљавају се и разни додатни реквизити као што су музички инструменти, оружје, делови намештаја, храна, пиће, књиге итд. Често је веома тешко обезбедити све што је потребно за извођење представе, па тим проналази креативне начине да оствари своју замисао.

Занимательности

Позориште сенки је врста традиционалног луткарског позоришта. Направљене фигуре покрећу глумци иза платна или испред вештачког извора светlostи. На тај начин се на платну оцrtава бачена сенка фигура. Игра светlostи и сенки ствара посебну атмосферу, што омогућава јединствен доживљај публици. У модерном позоришту сенки често лутке замењују живи глумци. Сматра се да је позориште сенки претеча цртаног филма.

Кључне речи

- специјални ефекти
- дигитално креирана сценографија

Специјални ефекти на сцени

У оквиру сценографије могу да се додају и **специјални ефекти** у виду машина за прављење вештачког дима, магле, ватре, снега итд. Сам назив ових додатних ефекта говори нам да они остављају посебан утисак на посматраче и да утичу на њихов доживљај и осећања.

- Посматрај примере, па изнеси своје мишљење о ефекту који код тебе оставља најснажнији утисак.
- Који ефекат си видео/-ла уживо или би волео/-ла да видиш?

Дим на музичком концерту

Магла на позоришној сцени

Ватра у циркуској представи

Вештачки снег на сцени за снимање рекламе

Специјални ефекти могу да буду креирани дигиталном технологијом, а највише се користе за сцене у филмској индустрији или приликом снимања емисија, серија, реклама, музичких спотова итд. Глумци своје улоге изводе испред зеленог платна уместо кога се касније компјутерски убацује **дигитално креирана сценографија**.

- Следећи примери приказују снимање глумаца испред зеленог платна и убачену дигиталну сценографију за сцену у телевизијској емисији.
- Замисли другачију сценографију коју је могуће убацити у позадину сцене на трећем примеру. На празној белој позадини нацртај оловком све делове сценографије коју замишљаш и обој је дрвеним бојицама.

Снимање глумаца испред зеленог платна и убачена дигитална сценографија за сцену у телевизијској емисији

Ликовни материјали и технике

Асамблаж је вајарска техника којом се помоћу разних предмета и материјала обликује дело у простору. Слично колажу, предмети и материјали могу да се секу, цепају, причврђују лепљењем, везивањем и на друге начине спајајући се у једну целину.

Задатак

Ја као сценограф

102

На часовима српског језика читани су драмски текстови: *Подела улога* Гвида Тарталье, *Кад пролеће дође* Љиљане Крстић и *Слава* Дејана Алексића. Одабери један од ових текстова и на основу њега осмисли сценографију за представу.

Овај рад направићеш асамблаж-техником. Донеси кутију од ципела или неку другу сличне величине. Замисли да је унутрашњи простор кутије позоришна сцена. Размисли о томе шта је све потребно и на папиру из блока бр. 5 нацртај изглед сценографије онако како је замишљаш. Осмисли изглед ликова из драмског текста и нацртај их на папиру. За прављење сценографије можеш корисити различите материјале. Овде се налазе неке идеје и предлози:

- неке делове сценографије можеш да правиш уз помоћ картона које можеш колажирати папиром у боји и бојити фломастерима;
- друге делове можеш направити од различитих врста тканина, сунђера, алуминијумске фолије и најлона;
- позадину можеш нацрати фломастерима, осликати темперама, акрилним бојама или додати завесу од тканине;
- можеш користити и друге већ искоришћене материјале за рециклажу: пластику, кутијице, чепове, кароне од ролни и дрвене штапиће;
- на основу цртежа, направи ликове од пластилина и постави их на сцену;
- на страницама кутије можеш исечи рупе и кроз њих осветлити сцену помоћу батеријских лампица.

Посматрај подстицаје на крају уџбеника који ти могу помоћи да осмислиш изглед сценографије.

Материјал за рад: кутија, папир из блока бр. 5, оловка *NB*, сунђер, картон, папир у боји, фломастери, тканине, сунђер, алуминијумска фолија, најлон, темпере, акрилне боје, пластика чепови, дрвени штапићи и пластилин.

Прибор за рад: посуда за воду, палета, четкице различних ширине, лепљивија трака, лепак за папир, маказе и батеријске лампице.

ЛИКОВНИ ТЕСТ

1. Сцена је:

- a)** текст који описује неку радњу;
- б)** простор где се одржавају представе, концерти, снимају филмови и телевизијски програм (емисије, серије, рекламе, музички спотови и сл.);
- в)** ситуација на улици у којој учесвују најмање два пешака.

Заокружи слово испред тачног одговора.

2. Напиши бар **две разлике** између сцена са следећих примера.

3. Прочитај описе **занимања** људи која учествују у креирању сцене, па у пољу поред напиши њихове називе.

Осмишљава и пише музику за сценско дело.	
Осмишљава костиме глумцима, прилагођене њиховој улози.	
Осмишљава изглед сцене (сценографију) и сарађује са свим члановима тима.	
Креира кораке и покрете за игру и плес на сцени.	

4. Повежи назив специјалног ефекта са примером на којем је приказан.

вештачки снег

вагра

дим

балончићи

киша

5. Шта замењује зелено платно приликом снимања? Објасни.

6. Допуни реченицу називом ликовне технике.

_____ је вајарска техника којом се помоћу разних предмета и материјала обликује дело у простору. Слично колажу, предмети и материјали могу да се секу, цепају, причврђују лепљењем, везивањем и на друге начине спајајући се у једну целину.

Часлеће

Кључне речи

- споменици природе
- Ђавоља Варош
- Крупајско врело
- Тара

Споменици природе у Србији

Предели у природи који остављају снажан утисак и истичу се лепотом називају се **споменици природе**. У њих убрајамо кањоне, изворе, водопаде, шуме, националне паркове итд. У четвртом разреду из природе и друштва учићеш о најпознатијим националним парковима у нашој земљи: Фрушка гори, Ђердапу, Копаонику, Тари и Шар-планини. Сазнаћеш такође да на подручју Србије постоји доста споменика природе који су законом заштићени од уништавања због свог естетског, научног, културног или образовног значаја.

У средишту планине Радан, у околини града Лесковца, налази се група земљаних стубова необичних облика високих петнаест метара. Они су настали процесом **ерозије** који, услед кише, доводи до померања површинског слоја земљишта. Облици ових стубова изазивали су страх когљуди, па је одатле и потекао назив **Ђавоља Варош**.

Земљани стубови у Ђавољој Вароши

Побежки знања

Учићеш у петом разреду из географије да се процес мењања, одношења и трошења површинског слоја земљишта под утицајем природних фактора (кише, текућих вода, леда, промене температуре итд.) који уклањају природни материјал и преносе га са једног места на друго назива ерозија.

У подножју планине Бељанице, близу Крупаје, у околини града Деспотовца, налази се **Крупајско врело**. Овај извор је некада снажно извирао из пећине стварајући огромну буку. Касније је преграда од бетона смањила буку и формирала језерце изразито плаве боје. Вода у њему је веома хладна чак и у врелим летњим данима.

Крупајско врело

У близини Бајине Баште налази се планина **Тара** која се одликује посебном лепотом и стога је проглашена за један од пет националних паркова. Њено богатство чине непрегледне шуме као и изузетно лепо језеро Заовине. Сам врх Таре до сеже преко 1000 метара надморске висине, а њено подножје краси изузетно лепо језеро Заовине. На планини се налази видиковац Бањска стена са којег се пружа поглед на језеро Перућац. Ову планину настањују бројне биљне и животињске врсте, а најзначајније су Панчићева оморика и мрки медвед.

Видиковац Бањска стена на Тари

Заовинско језеро

Кључне речи

- споменици културе
- УНЕСКО

Споменици културе у Србији

Сазнај више

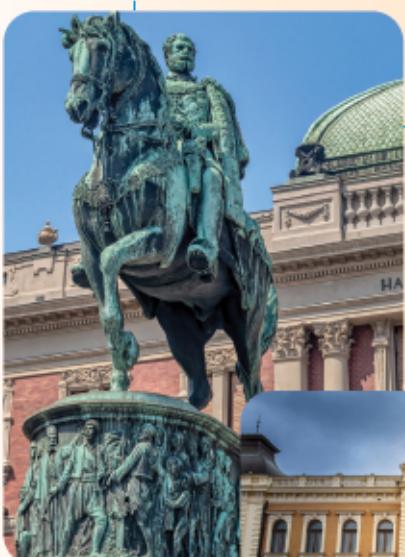
УНЕСКО – Специјална организација Уједињених нација, основана 1946. године са главним седиштем у Паризу. Њен основни циљ је да допринесе образовању, науци и култури. Чине је 193 земље-чланице, а једна од њених улога је да одржава листу места светске природне и културне баштине. Та места се сматрају важним природним или историјским местима или објектима чије очување је важно за целокупну светску заједницу.

Споменике културе представљају очувани предмети и грађевине из разних периода људске историје. Они су од изузетног значаја за наслеђе једне земље јер сведоче о историји људског развоја. Посредством њих стичемо слику о некадашњем животу људи и предметима који су се користили у прошлости. Споменици културе могу да буду: музеји, археолошка налазишта, манастири, тврђаве, куле, мостови, зграде различите намене, слике, вајарска и друга уметничка дела.

Као и споменици природе, такође су заштићени законом, а многи од њих налазе се на **УНЕСКО**-вој листи светске баштине, што представља највиши степен заштите.

- Посматрај слике и реци које од следећих споменика културе би волео/-ла да посетиш?
- Присети се споменика културе које знаш и које си посетио/-ла. Испричај нешто значајно о њима.

Споменик кнезу Михаилу, Београд

Спомен-костурница на Маћковом камену, Крупањ

Патријаршијски двор, Сремски Карловци

Пиротски град, Пирот

Табачки мост, Ђаковица

Тврђава Голубац

Дворац Фантаст, Бечеј

Ћеле-кула, Ниш

Задатак

Споменици природе и културе у Србији

Поделите се у шест група. Свака група ће имати задатак да истражи најлепше пределе из следећих делова Србије:

- 1. ВОЈВОДИНЕ,**
- 2. ЦЕНТРАЛНЕ СРБИЈЕ,**
- 3. ЗАПАДНЕ СРБИЈЕ,**
- 4. ИСТОЧНЕ СРБИЈЕ,**
- 5. ЈУЖНЕ СРБИЈЕ,**
- 6. КОСОВА И МЕТОХИЈЕ.**

На часовима природе и друштва претражујте интернет и, уз помоћ наставника, издвојте фотографије најлепших предела и најзначајнијих споменика природе и културе. Свака група би требало да прикупи фотографије и информације о пределу одређеног дела Србије.

Уз помоћ наставника, на часу ликовне културе, потребно је направити ужи избор од прикупљених слика. Своју збирку фотографија свака група може да обједини у Ворд документу, где може да напише и текст о свакој знаменитости.

Дигиталне збирке можете да презентујете и на часовима природе и друштва. Овај задатак се може изводити у кабинету за информатичко и техничко образовање или у условима предвиђеним за остваривање наставе предмета дигитални свет.

Кључне речи

- археологија
- археолошка налазишта
- Лепенски Вир
- Гамзиград
- Сирмијум

Археолошка налазишта у Србији

Многобројна места у Србији представљају вредан извор информација о нашој давној прошлости. На њима су пронађени остаци градова, насеља, гробница и других предмета који сведоче о култури и обичајима наших предака. Научна дисциплина која изучава прошле културе и цивилизације кроз проучавање физичких остатака људске делатности назива се **археологија**.

Историјске или археолошке остатке или предмете који су остали од прошлих култура и цивилизација откривамо на локацијама које називамо **археолошка налазишта**. На подручју Србије има доста археолошких налазишта, а најзначајнија су Лепенски Вир и Винча.

Риболика скулптура од камена, Лепенски Вир

Лепенски Вир је археолошко налазиште које се налази у Ђердапској клисури на обали Дунава. Смештено је у оквиру Националног парка Ђердап, у близини Доњег Милановца. На овом месту пронађени су остаци грађевина, предмети и риболике скулптуре од камена, а оно је од изузетног значаја за разумевање живота и културе праисторијских људи.

Повезки знања

праисторија – временски период до појаве првих писама

У петом разреду ћеш из историје учити о праисторији – раздобљу које сведочи о првим људским заједницама и животу човека. Овај временски период почиње појавом првог човека, а завршава се се открићем писма.

Пронађени остаци насеља, Лепенски Вир

У околини Зајечара налази се **Гамзиград**, такође важно археолошко налазиште. На овом месту налазе се остаци римске палате, коју је, крајем III века, подигао римски цар Гај Валерије Максимилијан Галерије, и називао је Феликс Ромулијана. Овде су пронађени и многи употребни предмети као што су посуђе, оруђе и накит и они се чувају у Народном музеју у Зајечару.

Остаци римске палате Феликс Ромулијана у Гамзиграду

Остаци римског подног мозаика, Феликс Ромулијана, Гамзиград

Ликовни материјали и технике

Мозаик је техника где се слика изводи ређањем плочица, каменчића, стакла и других материјала разних боја и величина. Комадићи наведених материјала лепе се на папир преко претходно направљеног цртежа. Завршен рад се ограђује дрвеним летвицама и потом се на њега улива малтер или неки други везивни материјал. Овакви одливци могу се уградити у зид или се могу излагати као посебно уметничко дело. Мозаик се може изводити и директним утискивањем и ређањем матријала у свеж малтер. Такође, мозаик се може изводити на разним подлогама и са разним везивним материјалима.

Остаци подног мозаика у Царској палати у Сремској Митровици

Остаци Царске палате у Сремској Митровици

Поред наведених, и римски град **Сирмијум**, који се налази испод садашњих улица града Сремске Митровице, представља изузетно важно наслеђе. Многи римски цареви су ту рођени и привремено живели. У периоду владавине цара Галерија, крајем III и почетком IV века, Сирмијум је постао једна од престоница Римског царства. Археолошким истраживањима откривени су остаци раскошних вила, купатила и других значајних грађевина. У Царској палати су пронађени делови фресака и подног мозаика, као и орнаменти који имају значајну уметничку вредност.

Кључне речи

- Црква Светих апостола Петра и Павла
- манастир Студеница
- Рас
- манастир Сопоћани
- манастир Милешева

Манастири у Србији

Манастири у Србији део су богате културне баштине и представљају важан део наше историје. Они су били центар духовног живота, образовања и културе у прошлости. Ови свети храмови градили су се у различитим историјским периодима и стога нам омогућавају да сазнамо више о култури и вери наших предака. Манастири које ћемо поменути налазе се на списку светске културне баштине УНЕСКО-а.

Црква Светих апостола Петра и Павла

Црква Светих апостола Петра и Павла налази се у граду Расу, код Новог Пазара. Ова црква потиче из VIII века и сматра се једном од најзначајнијих и најстаријих средњовековних цркви у Србији. У њој је Стефан Немања поново крштен према православном обреду, склопио је брак са својом супругом Аном, крстio је свог сина Раstka и 1196. године пренео владарски престо на свог сина Стефана Првовенчаног.

Манастир Студеница је један од најстаријих и најлепших српских манастира. Налази се у близини Краљева, а саградио га је Стефан Немања у XII веку. Овај манастир састоји се од конака и четири цркве, а као најзначајније грађевине издвајају се Богородичина и Краљева црква. Посебан значај представљају фреске, а најпознатија је *Распеће Христово*.

Ликовни материјали и технике

Фреска је слика на зиду израђена на свежем малтеру.

Манастир Студеница

Још један манастир који обилује прелепим фрескама подигнут је код места Градина, недалеко од Новог Пазара. Реч је о **манастиру Сопоћани**, који је као своју задужбину подигао краљ Урош I средином XIII века. Манастирске цркве осликали су најбољи уметници поменутог времена. Велики број фресака је сачуван, а међу најзначајнијим издваја се *Успење Пресвете Богородице*.

Успење Пресвете Богородице,
фреска у манастиру Сопоћани

Манастир Сопоћани

Манастир Милешева смештен је на планинском пределу близу града Пријепоље. Основан је у XIII веку, а посетиоце привлачи својом изузетном лепотом и историјским значајем. Милешева је посебно позната по својим фрескама. Најзначајнија и уједно најпознатија фреска, која се налази у Цркви Вазнесења Христовог, а на којој је приказан архангел Гаврило, позната је под именом *Мироносице на гробу Христовом*. На њој је архангело приказан у белој одори, па је фреска добила назив *Бели анђео*.

Манастир Милешева

Бели анђео, фреска у Цркви Вазнесења Христовог, 1201–1300.

Сазнај више

Није нам познат творац **Белог анђела**, али је ово дело изузетне лепоте очарало свет. То знамо јер је ова фреска 1963. године била међу првим сликама које су коришћене за сателитски пренос видео-сигнала из Европе ка Америци. Касније је ова фреска послата и као први сателитски сигнал у свемир намењен ванземљацима. Циљ је да био да, уколико ван Земље постоје разумна бића, приме поруке мира и љубави.

Задатак

Моја фигурица са археолошког налазишта

Присети се риболовног облика скулптуре од камена из Лепенског Вира. Замисли да и ти нађеш такву фигурицу на неком археолошком налазишту. Како би она изгледала? Осмисли изглед фигурице и нацртај своју идеју на папиру из блока бр. 5.

Направи фигурицу од глине користећи претходни цртеж. Када завршиш обликовање фигурице, украси је помоћу чачкалице, утискивањем и исцртавањем линија на глини. Када се глина осуши, остали ученици и ти можете да их поређате на сто и направите изложбу.

Сто претходно можете прекрити белом тканином, а можете да донесте и један пластичан послужавник у који ћете ставити песак или земљу како би поређане фигурице изгледале као да су пронађене на неком археолошком налазишту.

Материјал за рад: папир из блока бр. 5, оловка *NB*, глина, песак и земља.

Прибор за рад: посуда за воду, сунђер, крпа, чачкалица, пластични ножић и пластични послужавник.

Напомена:

Пре коришћења глине, постави најлонску подлогу како би се сто заштитио од прљања. Глину повремено накваси са пар капљица воде како би увек била мекана за рад. Увек носи са собом сунђер и крпу уколико се деси да се сто испрља да можеш лако да га очистиш на kraju часа. Глину обликуј рукама, а за неке делове можеш да користиш и чачкалицу или пластични ножић.

Музеји у Србији

Кључне речи

- Народни музеј Србије у Београду
- Музей града Новог Сада
- Народни музеј у Зрењанину

Културно-уметничко наслеђе Србије чува се у великом броју наших музеја. Један од највећих је **Народни музеј Србије у Београду**. Основан је почетком XIX века као истраживачка установа, али се, због интензивног прикупљања и неопходне заштите предмета, убрзо претворио у значајан центар за очување националне баштине. Осим богате колекције уметничких и употребних предмета из праисторије и културе Лепенског Вира, овај музеј поседује и велику збирку слика значајних српских сликара из XVIII, XIX и XX века.

Сазнај више

Претражи интернет, нађи сајт Народног музеја Србије и сазнај нешто више о њему.

Од истакнутих дела која се налазе у Народном музеју Србије издваја се *Аутопортрет Катарине Ивановић* (1811–1882). Реч је о једној од најзначајнијих српских сликарки која је постала прва жена чланица Српског ученог друштва.

Катарина Ивановић,
Аутопортрет, 1836.

Катарина Ивановић,
Италијански виноградар, 1842.

Народни музеј у Београду

У истом музеју налази се слика **Карађорђе** српског сликара **Уроша Кнежевића** (1811–1876). Овај уметник пратио је развој грађанског друштва и постао је познат као један од најистакнутијих српских портретиста градских породица и личности из Првог српског устанка. Његов портрет Карађорђа, који је, као што ти је познато, вођа Првог српског устанка и родоначелник династије Карађорђевић, представља најпознатију слику неке српске историјске личности.

Урош Кнежевић,
Карађорђе, 1852.

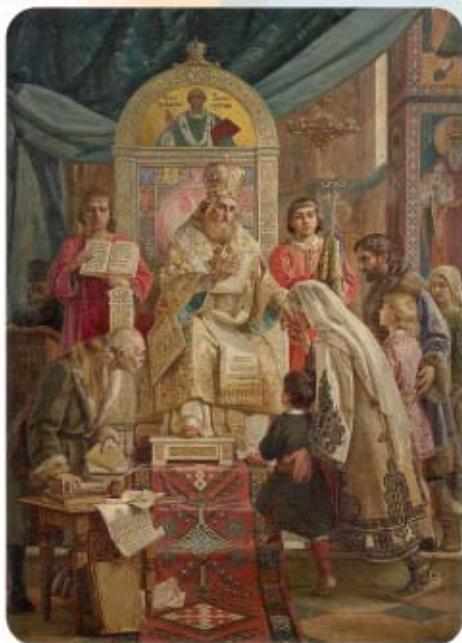
Осим поменутих, међу најзначајнијим српским сликарима истиче се и **Ђорђе Крстић** (1851–1907). Крајем XIX века овај уметник путује по Србији и слика пејзаже, народни живот, ради иконостасе и осликова манастире. У Народном музеју у Београду налази се неколико његових дела, од којих се посебно издвајају *Под јабуком* и *Манастир Жича*.

Ђорђе Крстић,
Манастир Жича, 1881–1883.

Ђорђе Крстић, *Под јабуком*,
(*Гружанка са дететом*), 1883.

У Народном музеју у Београду налазе се и два дела из српске историје, а реч је о сликама **Уроша Предића** *Свети Сава благосиља Српчад* и **Паје Јовановића** *Крунисање цара Душана*. Поменути аутори су као представници академског реализма, једног од сликарских праваца, обележили крај XIX века у српској уметности.

Урош Предић,
*Свети Сава благосиља
Српчад*, 1921.

Паја Јовановић,
Крунисање цара Душана, 1900.

Музеј Николе Тесле у Београду посвећен је животу и делу овог великог српског научника. Изложбени простор приказује Теслине изуме и открића, укључујући ручне експерименте и аутентичне предмете. Централни део музеја обухвата наизменичну струју, беспроводну комуникацију и бежично преношење енергије. Посетиоци могу истражити моделе и интерактивне експонате који приказују утицај Теслиних открића на свет и технологију. Ово је место које пружа увид у научно наслеђе и иновације и инспирише посетиоце.

Музеј Николе Тесле у Београду

У другом по величини граду наше земље, Новом Саду, средином XX века, у оквиру Петроварадинске тврђаве, основан је **Музеј града Новог Сада**. Поред археолошке збирке предмета, најзначајнији и највреднији део колекције новосадског музеја представљају сликарска дела настала између XV и XX века. Она се налазе у оквиру Збирке страних уметности и припадају италијанском и холандском сликарству, као и осталим европским сликарским школама. У колекцији се налази и мањи број графика, икона и скулптура. На том месту чувају се и слике најзначајнијих српских сликара од XVIII до XX века.

Збирка стране уметности,
Музеј града Новог Сада

Народни музеј у Зрењанину

Као важан чувар наше националне културне баштине издава се и **Народни музеј у Зрењанину**. Овај музеј основан је почетком XX века у згради жупанијске палате, да би касније био премештен у зграду финансијске палате. У њему се чува културно-уметничко наслеђе са подручја средњег Баната, и чак 33.000 експоната налази се у његовој колекцији. Легат Уроша Предића представља највреднији део музеја и ту се чувају слике, цртежи, скице, инвентар из сликаревог атељеа, али и његове фотографије и документа.

Задатак

Годишња изложба ликовних радова наше одељења

На крају школске године прикупите све ликовне радове које сте урадили у току године. Помоћу наставника направите ужи избор успешних ликовних радова урађених различитим техникама. Потрудите се да у тој збици буду радови сваког ученика вашег одељења.

Размислите на који начин можете изложити те радове. У холу школе, учионици или на неком простору који је доступан поставите клупе у редове и направите места за пролаз. Столове можете прекрити тканином и на њој можете изложити вајарске радове.

Уколико вам школски панои нису доступни, слике и цртеже можете залепити на веће хамер-папире у боји и причврстити их селотејпом на зидове учионице. Хамер-папир може да се залепи и на веће картонске кутије на које могу да се поставе радови шпенадлама.

Подсетите се поставки у музејима, па се потрудите да радови буду изложени на занимљив начин.

На годишњу изложбу позвовите родитеље, пријатеље и ученике из других одељења. Изложба може бити и продајна, а прилог који сакупите усмерите у хуманитарне сврхе.

Материјал за рад: тканине, хамер-папир и картонске кутије.

Прибор за рад: лепак, селотејп, маказе и шпенадле.

ЛИКОВНИ ТЕСТ

1. Споменици природе су:

- a) предели у природи који остављају снажан утисак и истичу се лепотом, а које је држава ставила под заштиту како би очувала њихове вредности;
- b) вајарска дела чија је тема природа;
- c) простор где се одржавају представе, концерти, снимају филмови и телевизијски програм (емисије, серије, рекламе, музички спотови и сл.).

Заокружи слово испред тачног одговора.

2. Заокружи речи које могу означавати споменике природе:

кањон, ретка птица, национални парк, метеоролошка станица,
водопад, извор, Сунце.

3. Пажљиво посматрај фотографије споменика природе и културе, а затим их повежи са њиховим називима.

Национални парк Тара

Крушацко брело

Споменик кнезу Михаилу

Спомен-костурница на Мачковом камену

4. Прочитај описе археолошких налазишта, па у пољу поред напиши њихове називе.

Налази се у околини Зајечара. На овом месту налазе се остаци римске палате, коју је, крајем III века, подигао римски цар Гај Валерије Максимилијан Галерије, и назвао је Феликс Ромулијана.

Налази се у Ђердапској клисури, на обали Дунава. На овом налазишту пронађени су остаци грађевина, предмети и риболике скулптуре од камена.

5. На линији испод слике фреске напиши назив споменика културе у коме се налази.

Распеће Христово

Успење Пресвете Богородице

6. Повежи аутора и његово дело.

Под јабуком, 1883.

Крунисање цара Душана, 1900.

Свети Сава благосиља
Српчад, 1921.

Паја Јовановић

Урош Предић

Гргур Крстић

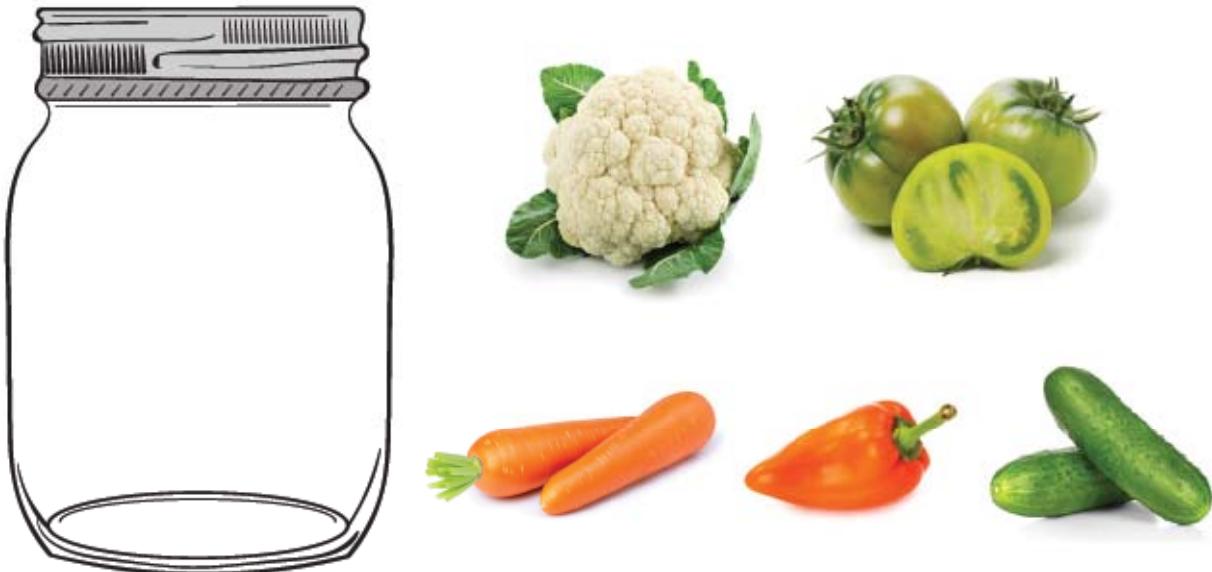
Ликобни подстичаји

Ликовни задатак: У мраљем свету

Ликовни задатак: Зимница

Ликовни задатак: Природа у јесен

Ликовни задатак: **Излог радње**

Ликовни задатак: **Морска слика**

Ликовни задатак: **Шкољка**

Ликовни задатак: **Цвеће**

наранџаста
и више беле
темпере

наранџаста
и мало беле
темпере

наранџаста

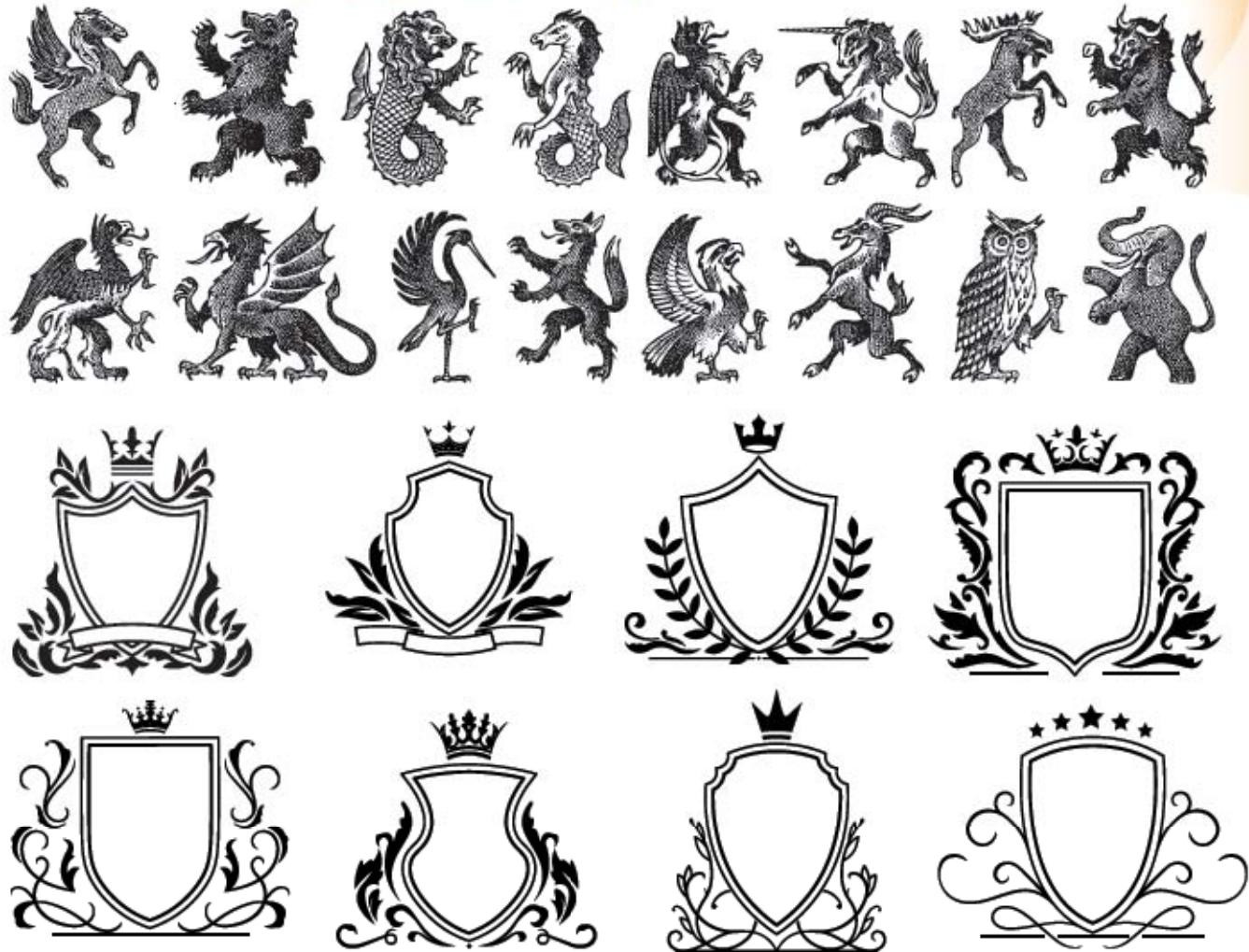
наранџаста
и мало црне
темпере

наранџаста
и више црне
темпере

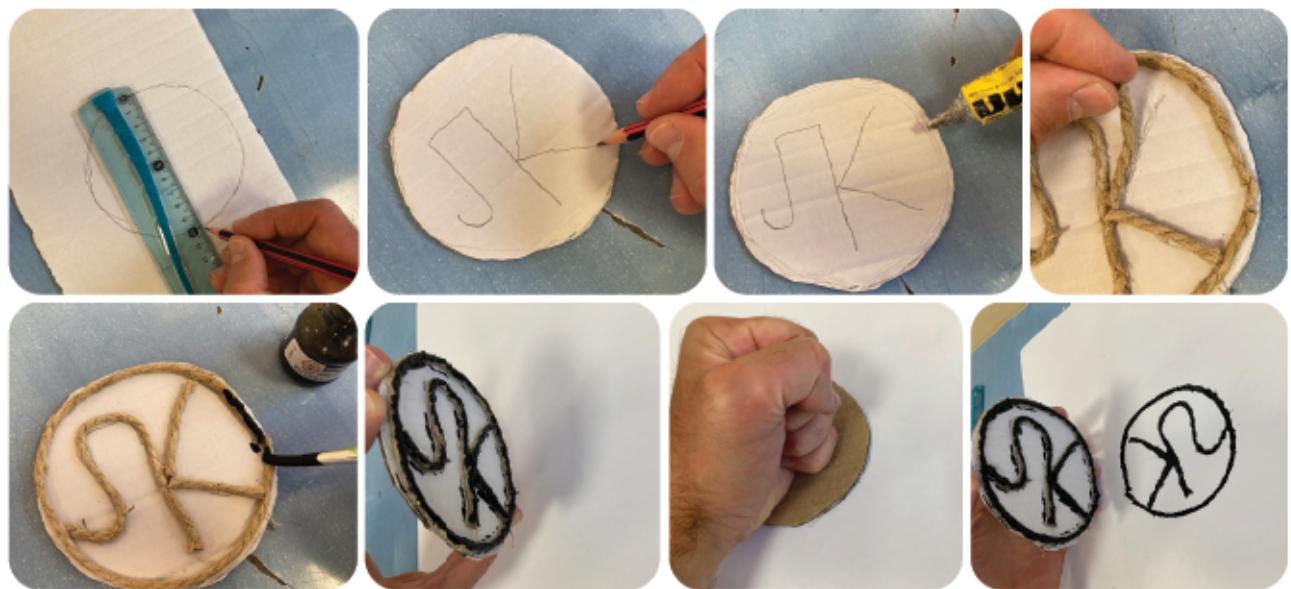
Ликовни задатак: **Опасна животиња**

Ликовни задатак: **Мој средњовековни грб**

Ликовни задатак: **Мој печат**

Ликовни задатак: Ја као сценограф

РЕШЕЊА ТЕСТОВА

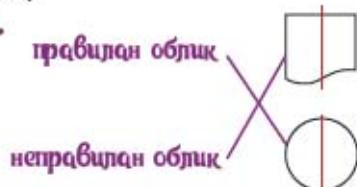
КОМПОЗИЦИЈА

стр. 8

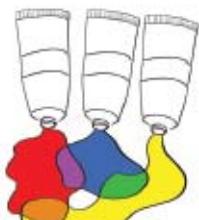
1. в)
2. ликовних елемената
3. линија, облик, боја, текстура

стр. 11

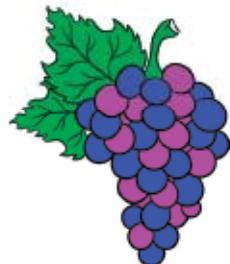
1. б)
- 2.

- 3.

- 4.

стр. 21

Едгар Дега, *Плесачице вежбају на шипци*, 1877. дијагоналан

Едуар Мане, *Божур*, 1864–1865. вертикалан

Леонардо да Винчи, *Тајна вечера*, 1495–1498. хоризонталан

стр. 27

1. б)
- 2.

природан
тврд
храпав

природан
мек
чупав

вештачки
мек
глатак

вештачки
тврд
гладак

природни
тврд
храпав

вештачки
гладак
бодљикав

стр. 28

- 3, 3, 2, 2, 1, 4

стр. 45–46

ЛИКОВНИ ТЕСТ – КОМПОЗИЦИЈА

1. б)

- 2.

3. линија

4. графитна оловка

Графитна оловка је цртачка техника, а све остале су сликарске.

5. в)

СПОРАЗУМЕВАЊЕ

стр. 48

1. в)

стр. 51

1. Знак

2. зона

стр. 52

лева колона

- Место за особе са инвалидитетом
- Пажња – клизав под
- Ломљив предмет
- Опасност – запаљиво
- Место за мајке са децом
- Забрањен прилаз

десна колона

- Зона школе
- Стаза за бициклисте
- Излаз
- Опасност – отровно
- Забрањено фотографисање
- Забрањено за кућне љубимце

стр. 54

– симбол среће

– симбол слободе

– симбол љубави

– симбол мира

– симбол бесконачности

пекара

апотека

радња за животиње

Дом здравља

пошта

стр. 56

Међед, свиња и лисица

Бела Грива

Стефаново дрво

стр. 61.

ЦРВЕНО – Проливену крв за земљу.

ПЛАВО – Слободу и бескрај коме се тежи.

БЕЛО – Мајчино млеко које храни јаку српску децу.

стр. 67–68

ЛИКОВНИ ТЕСТ – СПОРАЗУМЕВАЊЕ

1. – Забрањено фотографисање
2. – Опасност – запаљиво
3. – Место за мајке са децом

2. а)

3. пекар, ватрогасац, медицински радник, аутомеханичар, сликар, свештеник

4. илустрација, грб, пиктограм

5. Порука слике: За свирање клавира потребно је да се пажљиво проучава нотни текст и тачно свирају све ноте како би музичка композиција звучала онако како је композитор замислио и написао.

СЦЕНА

стр. 71

стр. 83–84

ЛИКОВНИ ТЕСТ – СЦЕНА

1. б)

2. Једна сцена је у спољашњем, а једна у унутрашњем простору.

На једној сцени има завеса на другој нема.

Једна сцена је одигнута у односу на публику, друга је низа од публике.

Око једне сцене може да седне више посетилаца, око друге мање.

3. композитор, костимограф, сценограф, кореограф

4. Прва слика – балончићи; друга слика – дим.

5. Зелено платно замењује дигитално креирана сценографија која се касније компјутерски убацује.

6. Асамблаж

стр. 99–100

ЛИКОВНИ ТЕСТ – НАСЛЕДЈЕ

1. а)

2. кањон, национални парк, водопад, извор

3. – Крупајско врело

– Ђавоља Варош

– Пиротски град

– Спомен-костурница на Мачковом камену

– Национални парк Тара

– Споменк кнезу Михаилу

4. Гамзиград, Лепенски Вир

5. Расење Хриштово – Манастир Студеница; Успење Пресвете Богородице – Манастир Сопоћани

6. Ђорђе Крстић, Подјабуком, 1883.

Паја Јовановић, Крунисање цара Душана, 1900.

Урош Предић, Свети Сава благосиља Српчад, 1921.

Појмовник

А

акварел – сликарска техника која се изводи воденим бојама

археологија – научна дисциплина која изучава прошле културе и цивилизације кроз проучавање физичких остатака људске делатности

археолошко налазиште – локација на којој су откривени историјски или археолошки предмети и други остаци од прошлих култура и цивилизација

архитекта – особа која се бави осмишљавањем, планирањем и пројективањем зграда, као и унутрашњег и спољашњег простора

асамблаж – вајарска техника којом се помоћу разних предмета и материјала обликује дело у простору

Б

бачена сенка – сенка која се налази на подложи или у околини

В

визуелна комуникација – комуникација или преношење неке поруке путем чула вида

водене боје – сликарски материјал у чврстом или течном стању којим се светлије боје постижу разређивањем боје у води, а у овој техници се често за најсветлије делове оставља белина папира

воштане бојице – сликарски материјал који се може користити и за цртеж у боји; ове боје остављају занимљив траг на папиру, водонепропусне су и могу да буду изразито јарке

Г

гваш – сликарска техника у којој се слика изводи воденим бојама, али са додатком беле темпере

глумац – уметник који изводи сценско дело преузимајући улогу особе из тог дела

графика – ликовна техника у којој се слике и цртежи добијају различитим поступцима отискивања и штампања матрице или шаблона на папир

графитна оловка – цртачки материјал којим могу да се прикажу различите врсте линија, светлина и текстура; оловке са ознаком *H* имају тврд графитни уложак, са ознаком *B* имају мек графитни уложак, а најчешће се користе оловке средње мекоће са ознаком *HB*

грб – симбол који представља обележје неке државе, народа, града или племићке породице

Д

дигитална сценографија – сценографија направљена компјутерско-дигиталном технологијом која се путем компјутера убацује у сцену уместо претходно сниманог зеленог платна

дизајн – уметничко осмишљавање и обликовање изгледа неког производа, простора итд.

дизајнер светла – особа која осмишљава на који начин ће се употребити светло на сцени

Е

ерозија – процес мењања, одношења и трошења површинског слоја земљишта под утицајем природних фактора (кише, текућих вода, леда, промене температуре итд.) који уклањају природни материјал и преносе га са једног места на друго

З

знак – најједноставнији начин за преношење порука визуелним путем

И

изведене боје – наранџаста, љубичаста и зелена

извор светlosti – објекат који ствара и одашиље светлост, а може бити природни (сунце) или вештачки (сијалица, лампа, свећа итд.)

илустрација – слика којом уметник описује неко књижевно дело, радњу или догађај

импресионизам – сликарски правац који је настао у Француској средином XIX века у коме су уметници покушавали да помоћу кратких потеза четке и јаких контраста прикажу утисак треперења светlosti

К

колаж – сликарска техника у којој се различити папир или материјали, исцепкани или исечени, лепе и уклапају у једну слику; материјали могу бити различити: папир, тканине, картони итд.

композитор – особа која осмишљава и пише музику за сценско дело

композиција – распоред ликовних елемената на ликовном делу који уметник ствара на основу својих идеја или осећања

контраст – највећа разлика у светlinи, а највећи контраст је између црне и беле боје

контурна линија – линија која означава спољашњу ивицу предмета и може да га издвоји из простора

кореограф – особа која креира кораке и покрете за игру и плес на сцени

костимограф – особа која осмишљава кости-ме глумцима, прилагођене њиховој улози

Л

лавирани туш – техника цртања тушем где се светине добијају тако што се туш разређује у води

ликовни елементи – линија, облик, боја, текстура и светлина

линија – основни ликовни елемент

линија хоризонта – замишљена линија на којој се првично додирују небо и земља

М

мозаик – техника у којој се слика изводи ређањем плочица, каменчића, стакла и других материјала разних боја и величина; комадићи наведених материјала лепе се на папир преко претходно направљеног цртежа, а завршен рад се ограђује дрвеним летвицама и потом се на њега улива малтер или неки други везивни материјал

музеј – установа где се чува културно-уметничко наслеђе

О

основне боје – црвена, плава и жута

П

печат – један од начина распознавања и визуелног споразумевања; служи као потврда неке организације да је документ који је издала исправан

пиктограм – графички симбол или сликовни знак који се користи за представљање објекта, радњи или идеја на начин који је лако схватљив, без потребе за додатним објашњењем или речима

позориште сенки – врста традиционалног луткарског позоришта у којем глумци покрећу направљене фигуре иза платна, али испред вештачког извора светlostи јер се на тај начин на платну оцrtава бачена сенка фигура

праисторија – раздобље у историји које сведочи о првим људским заједницама и животу човека; почела је појавом човека, а завршила се открићем писма

Р

режисер – особа која организује извођење уметничког дела, даје упутства глумцима како да га изводе, усклађује рад сценографа, дизајнера светла и свих осталих чланова тима. Такође, може да учествује измени сценарија и осмишљавању сценографије, у избору музике и бирању глумаца за улоге.

рециклажа – сакупљање, издавање и прерада искоришћених производа, амбалажа и материјала, као и израда нових производа за поновно коришћење

С

светлина – ликовни елемент који представља количину светlostи у једној боји

символ – знак који представља осећање, појаву, предмет, биће или појам

символично значење – значење које уметници могу да дају неким облицима у оквиру својих ликовних композиција и на тај начин преносе јасне поруке и остварују комуникацију са публиком

скулптура – тродимензионално уметничко дело које ствара уметник вајар-скулптор

сопствена сенка – сенка која се налази на предмету

спектар боја – више различитих боја које се налазе у сунчевој светlostи, а могу се приметити разлагањем сунчеве светlostи приликом преламања кроз капи кише или стаклену призму

специјални ефекти – посебни ефекти на сцени у виду машина за прављење вештачког дима, магле, кише, снега итд.

споменици културе – очувани предмети и грађевине из разних периода људске историје. Они могу бити: музеји, археолошка налазишта, манастири, тврђаве, куле, мостови, зграде различите намене, слике, вајарска и друга уметничка дела.

споменици природе – предели у природи који остављају снажан утисак и истичу се лепотом и који су законом заштићени од уништавања због свог естетског, научног, културног или образовног значаја

суви пастел – сликарски материјал којим се лако може постићи мекан и нежан изглед линија и светлина, што се постиже трљањем прстима или крпом, а боје могу да се мешају размазивањем на подлози

сцена – простор где се одржавају представе, концерти, снимају филмови и телевизијски програм (емисије, серије, рекламе, музички спотови итд.)

сценариста – особа која осмишљава сценско дело и пише сценарио

сценограф – особа која осмишљава изглед сцене (сценографију) и сарађује са свим члановима тима

сценографија – представља уметнички дизајниране елементе који у великој мери до-принose изгледу сцене и стварају посебно окружење

Т

текстура – квалитет површине неког материјала

темпера – сликарски материјал веће густине који се може користити на различитим подлогама и разређује се водом

топле боје – боје које остављају утисак топлоте (жута, наранџаста и црвена)

три плана – начин рапоређивања облика којим се може приказати привидно смањење облика у простору; у првом плану се приказују најближи и највећи облици, у другом плану даљи и мањи облици, а у трећем плану најдаљи и најмањи облици

туш – течан цртачки материјал мале густине којим могу да се прикажу разливене линије; светлине се постижу разређивањем туша у води, а прибор за цртање тушем може бити перо за цртање

У

угљен – мекан цртачки материјал који се добија сагоревањем штапића дрвета и обично се наноси на папир храпавије текстуре

УНЕСКО – Специјална организација Уједињених нација, основана 1946. године са главним седиштем у Паризу. Њен основни циљ је да допринесе образовању, науци и култури. Чине је 193 земље-чланице, а једна од њених улога је да одржава листу места светске природне и културне баштине. Та места се

сматрају важним природним или историјским местима или објектима чије очување је важно за целокупну светску зајединицу.

Ф

фреска – слика на зиду израђена на свежем малтеру

фотаж – ликовна техника отискивања и преношења текстуре неког предмета на папир који се постави преко неког предмета, а онда се обично дрвеном графитном оловком шрафира или трља уз одговарајући притисак

Х

хералдика – историјска наука која се бави проучавањем настанка и развоја грбова, а потиче од речи немачке речи „херолд”, што значи *онај који преноси вести*

хладне боје – боје које остављају утисак хладноће (плава, зелена и лубичаста)

Ц

цртање светлом – поступак извођења цртежа у простору помоћу лампице брзим покретима руке док се истовремено фотографише

Литература

-
- Arnhajm, R. (1985). *Vizuelno mišljenje: jedinstvo slike i pojma*. (V. Stojić, prev.). Beograd: Univerzitet umetnosti.
- Arnhajm, R. (1998). *Umetnost i vizuelno opažanje: psihologija stvaralačkog gledanja: nova verzija*. (V. Stojić, prev.). Beograd: Univerzitet umetnosti: Studentski kulturni centar.
- Ацовић Д. (2008). *Хералдика и Срби*. Београд: Завод за уџбенике.
- Bogdanović, K. i Burić, B. (2004). *Teorija forme*. Beograd: Zavod za udžbenike i nastavna sredstva.
- Busalji, M. (2007). *Vrhunski dometi arhitekture*. (M. Popov-Slijepčević, prev.). Beograd: Evro-Giunti.
- Гиљен, Н. (2022). *Српски средњовековни грбови: преглед историје српске средњовековне хералдике према савременим реконструкцијама из сталне поставке Војног музеја у Београду*. Београд: Дерета.
- Дуловић В. (2019). *Српске цркве и манастири: темељи наше традиције*. Београд: Вулкан издаваштво.
- Janson, H. W. i Janson, D. J. (1996). *Istorija umetnosti: pregled razvoja likovnih umetnosti od praistorije do danas*. (O. Šafarik, prev.). Beograd: Prosveta.
- Kataneo, M. i Trifoni J. (2007). *Svetska baština pod zaštitom UNESCO: Riznice umetnosti*. (S. Glišić, prev.). Novi Sad: Pravoslavna reč.
- Кесић-Ристић, С., Пејић, С., Давидов-Темерински А. и Стојковић-Павелка, Б. (2010). *Србија: светска баштина*. Београд: Министарство културе Републике Србије: Републички завод за заштиту споменика.
- Maldini, S. (2018). *Istorija srpske umetnosti: XVIII–XXI vek*. Beograd: Knjiga komerc.
- Медаковић Д. (1994). *Српски сликари XVIII–XX века*. Београд: Просвета.
- Милеуснић, С. (2002). *Манастири Србије*. Нови Сад, Београд: Православна реч, Војска.
- Петровић, М. (2018). *Метафоре и алегорије*. Београд: Српска књижевна задруга.
- Srejović, D. i Babović, Lj. (1983). *Umetnost Lepenskog Vira*. Beograd: Jugoslavija: Narodni muzej.
- Тасић, М. (2018). *Велики српски сликари*. Београд: Bookland.
- Тодић, Б. (2013). *Српски сликари од XIV до XVIII века I-II*. Петроварадин, Нови Сад: Покрајински завод за заштиту споменика културе, Пларонеум.
- Florenski, P. (2013). *Prostor i vreme u umetničkim delima*. (N. Uzelac, prev.). Beograd: Službeni glasnik.
- Чанак-Медић, М. (2007). *Манастир Дечани: Саборна црква: архитектура*. (П. Донжон, прев.) Београд: Републички завод за заштиту споменика културе.